

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**Поезія Віри Китайгородської та її вивчення на уроках літератури
рідного краю**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувачка другого рівня вищої освіти,
601 групи спеціальності 014

Середня освіта «Українська мова та
література»

Соломяна Яна Вікторівна.

Науковий керівник: доктор
філологічних наук,
професор Антофійчук В.І.

Рецензент _____

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ доц. Валентин Мальцев

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретико-педагогічні аспекти вивчення індивідуального стилю письменника на уроках української літератури в ЗЗСО.....	8
1. 1. Поняття індивідуального стилю письменника в сучасній літературознавчій науці	8
1.2. Психолого-педагогічні особливості навчання української літератури в ЗЗСО	21
Висновки до 1-го розділу	27
Розділ 2. Ідейно-тематичні та художні особливості поезії Віри Китайгородської	28
2. 1. Ідейно-тематичний діапазон поетичних творів письменниці	28
2. 2. Художні особливості поезії Віри Китайгородської.....	34
Висновки до 2-го розділу.....	46
Розділ 3. Методичні рекомендації до вивчення творчості Віри Китайгородської на уроках літератури рідного краю в ЗЗСО	47
3.1 Особливості вивчення індивідуального стилю автора ліричного твору в ЗЗСО.....	47
3.2. Специфіка уроків літератури рідного краю в ЗЗСО.....	50
Висновки до 3-го розділу.....	57
Висновки.....	58
Список використаної літератури.....	61

ВСТУП

У кінці XX – на початку XXI століття у викладанні української літератури у ЗЗСО відбулися докорінні зміни, зокрема спостережено тенденцію застосування естетичних критеріїв в оцінці художнього тексту, піднесенні загальнолюдських гуманістичних цінностей, актуалізації націотвірної функції літератури. Гуманізація й гуманітаризація освіти в Україні реалізуються посиленням уваги до індивідуального в людині, у виявленні маркерів творчої особистості автора. Мистецька сутність художньої літератури вимагає естетизації інтерпретаційного сприйняття юних читачів. Через образне слово, мистецьку деталь учні можуть прийти до цілісного розуміння художнього тексту, що сприяє формуванню їхніх світоглядних, морально-етичних, філософських поглядів, естетичних смаків.

У навчальному процесі системи базової середньої освіти дисципліна «Українська література» посідає важливе місце. Однак у процесі вивчення творчого доробку письменників авторський стиль часто залишається непоміченим, оскільки на перший план вчитель акцентує увагу виключно на об'єкті, зображеному у творі, на мовно-виражальних засобах у художньому тексті.

З огляду на сказане вище існує потреба у створенні ефективної методичної системи, що демонструє шляхи аналізу різнорівневих стильових мовно-виражальних засобів, що слугують інструментом розкриття задумів письменника, системи, яка сприяє усвідомленню учнями естетичного багатства й унікальності українських письменників.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена необхідністю розробки теоретичних й методичних шляхів оптимального опанування учнями авторського почерку письменника. Важливість цього питання обумовлена також тим, що проблема автора, його індивідуального стилю стилю й форми його вираження – одна з центральних у сучасному літературознавстві. Теорія індивідуального стилю письменника розкрита у наукових студіях І.Франка,

Д.Чижевського, М.Храпченка, Л.Новиченка, Д.Наливайка, А.Ткаченка та ін. Риси індивідуального стилю українських письменників, їх авторську манеру розкрито в працях М.Євшана, Ф.Погребенника, А.Гуляка, О.Білецького, О.Гнідан, В.Брюховецького, Ю.Коваліва, Т.Гундорової, Л.Скупейка, Л.Мірошніченко, В.Моренця.

Окремі теоретичні аспекти методики викладання української літератури в проекції на індивідуальний стиль письменника досліджували О.Білецький, Г.Токмань, О.Бандура, А.Ситченко, Є.Пасічник, Л.Мірошніченко, С.Жила.

Матеріалом дослідження ми обрали поетичний доробок Віри Китайгородської, самобутньої буковинської письменниці, мисткині, активної діячки у громадському та культурно-просвітницькому житті нашого краю.

Віра Китайгородська народилася у мальовничому буковинському селі Нагоряни Кельменецького району 5 грудня 1961 року у селянській родині. Батько Микита Костянтинович був будівельником, якого й досі на Кельменеччині згадують добрим словом. Мати письменниці Вікторія Андріївна змалку любила ткати килими. Саме батьки навчили майбутню поетесу бачити красу у праці.

Освітня стежка Віри Китайгородської розпочалась з Нагорянської чотирикласної школи, в якій вона навчалась впродовж 1969 – 1973 років, а згодом – у Грушовецькій восьмирічній і в Кельменецькій середній школах. У 1984 році, після закінчення філологічного факультету Чернівецького державного університету, письменниця пов'язала трудову стежину з журналістською діяльністю: працювала редактором радіогазети Чернівецького виробничого об'єднання «Електронмаш», кореспондентом газет «Будівельник Буковини» «Джерела Буковини», «Молодий буковинець». Згодом Віра Китайгородська працювала оглядачем і заступником головного редактора а пізніше – головним редактором часопису «Буковинське віче».

Віра Микитівна Китайгородська є членом Національної спілки письменників України та членом Національної спілки журналістів України.

Перший вірш «Веснянка» майбутня поетеса написала у віці восьми років, пізніше, у 1972 році, добірка її поезій була надрукована в газеті «Наддністрянська правда». З тих пір почалась активна творча діяльність письменниці: її твори друкували журнали «Дніпро», «Україна», «Жовтень» (нині «Дзвін»), «Буковинський журнал», газети «Літературна Україна», «Молодий буковинець», «Живе слово».

У 1986 році вийшла перша збірка Віри Китайгородської «Виноградна колиска», а 1995 року – друга збірка «Сонце вночі». Потім одна за одною виходили збірки «Декаданс», «Ловіння вітру», «Безконечник». Письменниця виступає з новелами й статтями на громадсько-політичні та літературно-мистецькі теми.

Творча лабораторія Віри Китайгородської охоплює різноманітні жанри. Мисткиня виступає як поетеса, прозаїк, публіцист, критик, займається вишивкою і ткацтвом, колекціонує вишивані й ткані зразки буковинських строїв.

За творчим доробком Віри Китайгородської в Чернівецькому академічному музично-драматичному театрі імені О. Кобилянської поставлені спектаклі «Туга за майбутнім. Проста історія» та «Віра».

Літературознавці відзначають, що творчість Віри Китайгородської «зрідна потужній громадянській ліриці Івана Франка, філігранній ліриці Богдана-Ігоря Антонича та широко форматному народному річищу Михайла Коцюбинського. Її стиль письма пізнаваний уже в кожній першій строфі» [61]. За словами Ю. Гусара, «гаряче і натхненне слово знаходить у безодній скарбниці рідної мови, в піснях, у давніх і новітніх думках, у тому духовно-творчому арсеналі, який бережуть і щиро доглядають справжні українці [11, с. 4].

А. Ісак у статті «Словом захистити світ краси» зазначає: «прагнення захистити світ краси стало життєвим кредо Віри Микитівни, яка віддає свій талант цій святій і благородній справі. Її слово – це не просто сила, зброя, дія. Це – щира Молитва, найвищий знак існування – в Слові й

через Слово [19, с.3]. Галина Тарасюк пише: «Богом їй дане тихе схвильоване слово» [48, с. 3]. Письменниця Леся Воронюк, донька Віри Микитівни говорить: «Моя мама ніколи не була надто простою в поезії, вона володіє високим метафоричним стилем, якраз тим, якого бракує сучасній поезії. Тонко відчуває проблеми краси, молоді й прекрасно передає це словом» [23].

Мета кваліфікаційної роботи полягає в окресленні засобів вираження індивідуального стилю Віри Китайгородської на матеріалі поетичного доробку письменниці та розробці методичної системи вивчення творчості мисткині на уроках української літератури в ЗЗСО.

Мета роботи передбачає вирішення таких завдань:

- систематизувати теоретичні аспекти методичної системи вивчення індивідуального стилю письменника на уроках української літератури в ЗЗСО;
- здійснити аналіз історії наукової розробки питання вивчення індивідуального стилю письменника на уроках української літератури;
- подати найважливіші аспекти життєвого і творчого шляху письменниці;
- проаналізувати основні підходи до вивчення ліричних творів;
- визначити ідейно-тематичні обшири поезій Віри Китайгородської;
- систематизувати художні особливості творів письменниці;
- розробити методичні рекомендації до вивчення індивідуального стилю Віри Китайгородської на уроках української літератури у ЗЗСО.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є поетичні збірки Віри Китайгородської: «Виноградна колиска», «Сонце вночі», «Декаданс», «Ловіння вітру», «Безконечник».

Предмет дослідження вивчення індивідуального стилю Віри Китайгородської (на матеріалі її поетичного доробку) на уроках української літератури в ЗЗСО.

Новизна кваліфікаційної роботи у тому, що на основі аналізу поетичного доробку Віри Китайгородської розроблено методичні рекомендації вивчення індивідуального стилю письменника на уроках української літератури в ЗЗСО.

Практичне значення роботи у тому, що результати дослідження можуть бути використані на уроках української літератури, літератури рідного краю, у позакласних та позашкільних заходах; також матеріали роботи можуть прислужитися у системі вищої освіти, зокрема під час розробки курсу «Сучасний літературний процес», спецкурсів, що присвячені вивченню творчості буковинських митців, а також при розробці навчальних і методичних посібників з курсу методики викладання української літератури в ЗЗСО.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗЗСО

1.1.Поняття індивідуального стилю письменника в сучасній літературознавчій науці

У спеціальних розробках, історико-літературних та критичних працях з проблем стилю часто спостерігається структурна невпорядкованість понятійно-категоріального апарату, термінологічна нечіткість, пов'язані з неоднозначністю тлумачення поняття «індивідуальний стиль письменника» у літературо-, мистецтво- та мовознавстві.

У літературознавстві це слово використовується в таких значеннях – у тлумаченні особливостей літературного процесу певної доби (стиль епохи); у поясненні відмінних ознак літературних напрямів (стиль романтизму, сентименталізму тощо); у зв'язку з особливостями творчості одного письменника (стиль І.Нечуя-Левицького, І.Франка, П.Загребельного); залежно від художньої специфіки окремого твору (стиль роману О.Гончара «Собор», стиль повісті М.Стельмаха «Гуси-лебеді летять...» тощо). Автори «Лексикону загального та порівняльного літературознавства» пояснюють це тим, що «змістовність стилю є історично відносною і залежить від характеру естетичної свідомості того чи іншого періоду літературного розвитку» [29, с. 548].

Ці складники поняття частково аналізувалися у працях з риторики і поетики – науково-нормативних дисциплін, у царині яких розпочалась розробка стилю як вчення про добір слів, їх поєднання, тропи, фігури. Своєрідність того чи іншого виду мистецтва, певного літературного явища, твору визначається сукупністю художньо-естетичних засобів, які є складниками поняття поетика. Серед художніх засобів літературного твору

чільне місце належить поетичній, або художній, мові, «яка відрізняється від інших функціональних видів мови особливостями звукової інструментовки, словником, синтаксисом та наявністю ритму; поетикою тропів і фігур, використаних у творі, – тобто всім тим, що сприяє розкриттю художнього замислу автора» [51, с. 499].

В українській літературі сучасне розуміння творчого почерку письменника почало формуватися під час полеміки XVI – XVII століття. Це мотивувалося необхідністю знати позицію того чи іншого автора полемічного твору, ім'я якого часто не називалось або використовувався псевдонім. Значний практичний внесок у розвиток стилю зробив І.Вишенський. Його твори написано у формі послання, роздумів, діалогу і полемічного трактату. Авторський почерк цього майстра слова вирізняється з-поміж інших викривальними картинами сучасності без змалювання абстрактних понять. У мові його творів багато влучних епітетів, порівнянь, індивідуально-авторських неологізмів. І.Вишенський створив зразки полемічних памфлетів, сповнених засобами гумору, іронії та сарказму. Значної уваги полеміст надавав формі твору, його будові, використанню досягнень риторичного мистецтва.

Принципово важливими для розуміння історії поняття «індивідуальний стиль» є твори професора Києво-Могилянської академії Феофана Прокоповича (автора праць «*De arte poetica*» і «*De arte rhetorica*»), який визначав його як гарну, тобто правильну і виразну, мову і висвітлював питання форм і засобів мовленнєвого вираження у зв'язку з особливостями літературних жанрів.

Серед теорій про художнє слово як основну ознаку авторського почерку митця виокремлюємо естетичну концепцію Г.Сковороди. Видатний представник стилю давньої книжної української мови прийняв європейський риторичний культ Слова і вибудував своєрідну його філософію: слово – це «безодня», що може охопити весь космос, і міра речей, через яку можна пізнати дійсність, усе реально існуюче. Саме ця ідея покладена в основу творчого почерку письменника-філософа. Д.Чижевський, аналізуючи стиль

літературного доробку Г.Сковороди, підкреслив «дві його риси: нахил до універсалізму та антитетичність» [58, с. 217]. Ці стильові ознаки творчості визначного майстра слова сформувалися під впливом глибокої зацікавленості філософією, риторикою, поетикою, біблійною міфологією. У його творах гуманістичні та просвітницькі ідеї викладено також зразками народнорозмовної мови. Через таке поєднання І.Франко називав особливості творчої манери Г.Сковороди «досить незграбною книжною мовою», «надзвичайно кучерявим і баламутним стилем».

У кінці XVIII – на початку XIX століття принципово важливим для дослідження засадничих положень стилю є твердження, що він «...стає неопосередкованим виразом емансипованої художньої свідомості автора, його особистим мовним жестом, проявом його формотворчості» [29, с. 548], спрямованими на пробудження думки читача, на розуміння задуму автора.

Ця теза, розвинута О.Потебнею у праці «Думка і слово» (1862), може бути як визначенням поняття «стиль», так і тлумаченням поняття «мистецтво» взагалі, адже «мистецтво – це мова художника, і як засобами слова не можна передати іншому свою думку, а можна лише пробудити у ньому власну свою, так не можна повідомити її в творі мистецтва; тому зміст цього останнього (коли його довершено) розвивається вже не в митцеві, а в розуміючих» [41, с. 52].

Згадане тлумачення поняття «індивідуальний стиль письменника» тісно пов'язане з лінгвістикою. Саме таке розуміння творчого почерку митця домінувало в літературознавчих працях та критичних статтях науковців XIX століття. Практична потреба у цьому понятті була особливо нагальною: по-перше, тому що саме воно сприяло поглибленому вивченню літературних творів у властивій кожному з них органічній єдності та взаємодії всіх складових. По-друге, без визначення індивідуального стилю письменника не можна пізнати ширші стильові категорії, що виявляються знову ж таки через майстерність окремого автора художнього твору: кожна складова образу є продовженням і розвитком у собі інших, які живуть у ній і через неї.

Отже, доходимо висновку, що стиль у художньому творі – це ознака образу, яка дозволяє помітити індивідуальні риси автора одразу, тобто це та єдність мови і основного настрою твору, яка розуміється як задум майстра, висловлений саме у такому матеріалі. Читач сприймає його почуттями, чи, точніше, художньою думкою, подібною до авторської, але пропущеною через призму власного «Я».

Це твердження допоможе зорієнтуватися у визначенні авторської творчої манери, оскільки стиль перебуває десь на поверхні, він складається з різних художніх прошарків. Проте коли науковці заглиблюються в їхнє дослідження, класифікують та встановлюють причини взаємовідносин, виникають труднощі: творча манера відступає вглиб, здається частиною внутрішньої структури твору. І це правильно, бо нею відзначено сюжет, мову, обставини, характери та інше. Відповідно до сказаного, стиль у літературознавстві – це формозмістова єдність мистецтва, він діалогічно об'єднує все – від слова до головної думки твору.

У ракурсі предмета нашого дослідження нас цікавить ще одна течія в науці, що вивчає стиль. Вона пов'язана з *лінгвістичним* підходом до цієї теми: мова стає головним об'єктом дослідження, бо саме внутрішні мовленнєві закони визнаються основою стилю. В українській літературі лінгвістичний підхід до стильових явищ зустрічаємо в працях письменників і критиків, які обстоювали необхідність нових форм художнього мислення і вбачали потребу в еволюції літературного твору через удосконалення його мови, стилю і художньої форми загалом (Леся Українка, І.Франко, Д.Донцов).

Художня практика кінця XIX – початку XX століття висунула нові проблеми в розумінні поняття стиль письменника. Література цього періоду поступово втрачала загальноприйнятність стилю, бо головним для багатьох майстрів слова стала побудова власного образу (футуристи, акмеїсти), цінність першого враження (імпресіоністи), мелодика окремих слів і фраз (символісти). Водночас почали виникати загострено-індивідуальні стилі.

В українській літературі ці процеси першим помітив І.Франко. У статті

«З остатніх десятиліть ХІХ в.» (1901) він проголосив народження нової літературної генерації, названої ним «Молода Україна», яка вважала за потрібне писати твори, «огріті власним чуттям автора» [55, с. 496]. Кожен, хто оволодів цією особистісною формою, міг розраховувати на близький контакт з читачем. Уся «стилістика» епохи наче поділилась на дві частини: з одного боку, казенні «стилі» суспільства, а з іншого – художній почерк майстрів слова. Стиль у цей час є відображенням людської особистості та культури взагалі.

На нашу думку, учителям, які вчать учнів характеризувати творчу манеру майстра слова, потрібно усвідомити, що стиль певного літературного напрямку, національної культури чи літератури визначається з уявлень про нього найбільш талановитих представників. І яким би широким не було тлумачення поняття «стиль», наріжним каменем його однаково є творча манера талановитої індивідуальності.

Ще один тип зв'язку між стилем та особистістю, важливий для розуміння поняття, простежуємо у творах, що тяжіли до стильових та жанрових канонів: «Поетика» та «Риторика» Аристотеля, «Наука поезії» Горація, «Про стиль» Деметрія.

Обґрунтування особливостей стилю письменника особистісними якостями характеру здійснює ще Аристотель: «Поезія поділилась на види відповідно до особистої вдачі поетів: поважніші з них відтворювали прекрасні вчинки і таких же прекрасних людей, а більш легковажні – вчинки людей нікчемних, складаючи насамперед глузливі пісні, тоді як перші творили гімни та енкоміти» 55, с. 6].

Подібне розуміння стилю прочитується в давніх українських поетиках («De arte poetica» Ф.Прокоповича (1706), «De hortus poeticus» М.Довгалецького (1736).

Сучасні літературознавці виходять із розуміння творчої манери майстра слова як втілення єдності та цілісності всіх елементів змістової форми твору (внутрішніх зв'язків образної системи, художньої мови, жанру,

композиції, фабули, інтонації). Автори енциклопедії «Українська мова» відзначають, що «стиль індивідуальний, ідіолект – це сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда» [51, с. 653].

Проте не слід забувати, що важливим чинником стилю є світогляд письменника, адже саме через авторський почерк митець розкриває своє розуміння дійсності, відтворене в змісті літературного зразка. Для вирішення завдань нашого дослідження потрібно розуміти, що зв'язок між творчою індивідуальністю і стилем її робіт настільки тісний, що може характеризуватися як пов'язаний з таїнами крові, інстинкту, тому що письменник не вибирає свій стиль. Вагомим чинником творчого почерку майстра слова також є національна приналежність. А.Ситченко радить аналізувати його як зв'язок з народними традиціями, національною культурою, «стійким народним естетичним ідеалом» [45, с. 48].

З нашого погляду, в ході розробки методики вивчення індивідуального стилю письменника важливо врахувати те, що стиль – не надумана або скопійована конструкція (таким він може бути лише у неталановитого літератора), а форма таланту майстра слова, яка удосконалюється життєвим, художнім і духовним досвідом митця. Формування індивідуального творчого почерку – складний, тривалий процес засвоєння культури народу, створення на її основі нових цінностей, які можуть удосконалити читача як особистість, допомогти йому у розв'язанні багатьох життєвих проблем.

Під час викладання української літератури дослідження індивідуального стилю пов'язується з вивченням культурно-мистецьких епох та концепцій, що виходять з «типів» культур, замкнутих культурних циклів. Стиль у них представлено не як творіння культури, а як те, що сформувало саму культуру.

На нашу думку, потрібно врахувати, що індивідуальний стиль письменника виступає в ролі найбільш зрозумілого визначення самого

поняття «літературний стиль»: вивчаючи його, ми визначаємо риси таланту майстра слова та багатогранність, життєвість художньої форми його творів.

Для повноти дослідження особливостей формування авторського почерку митця не можна обмежитися лише окремим твором чи творчістю того чи іншого письменника, слід звернути увагу на стильові тенденції часу, визначити його зв'язок з духовним життям країни, художнім надбанням усього людства.

У кінці XIX – на початку XX століття стиль стає центром естетичних категорій (Г.Вольфлін, О.Вальцель) і трактується дуже поширено – як художня «фізіономія» культурної епохи. З розвитком індустріального суспільства творча особистість відчула утиски стандартизації. На часі стала необхідність оволодіти власним творчим почерком як гарантією цілісності мистецького погляду на довкілля. «Великі» індивідуальні стилі витісняються (за Г.Гегелем) «суб'єктивними манерами» натуралізму, декадентства і модернізму. Ці напрями сприяли появі значної кількості представників підкреслено індивідуальної творчої манери.

У двадцяті роки минулого століття відбувається процес безперервної полеміки стилів, яким властиві своєрідні принципи монтажу епізодів оточуючої дійсності, прагнення до використання екзотичного (як для художньої літератури) мовлення різних соціальних шарів. Це сприяло розквіту нових прозових жанрів, зокрема новели. На життєвому матеріалі створювалась епічна розповідь автора з використанням властивих йому мовностилістичних засобів. Водночас у літературознавстві виникла тенденція звести стиль до мовленнєвого складу твору, що вивчається, засобами лінгвістичної стилістики.

На нашу думку, важливими для розуміння зв'язків індивідуального стилю митця слова з національними літературними напрями та традиціями є праці Д.Чижевського «Нариси з історії філософії на Україні» та «Історія української літератури» [57], [59]. Проілюструємо твердження таким прикладом: спираючись на матеріали української філософії, Д.Чижевський

через визначення українського народного характеру і світогляду досліджує підвалини творчої майстерності Г.Сковороди та М.Гоголя. Автор досліджень творчості М.Гоголя доводить, що у вивченні стилю цього письменника пріоритетною повинна бути увага до української складової його менталітету, до національної генези його творчості, яка виявляється в закоріненості фольклорної та мистецько-духовних традицій.

У естетичному контексті доби провів дослідження індивідуальних стилів українських письменників XIX століття вітчизняний теоретик літератури Д.Наливайко. Він зіставив наукові положення про стиль окремих вчених і дійшов висновку, що більшість тверджень містять ознаки мистецтвознавчого поняття. Науковець віддав перевагу дефініції лінгвістичного характеру: стиль – категорія мовна і становить «...принципи і форми використання мови в художній літературі, організація її зображувально-виражальних засобів і можливостей» [35, с. 4]. За Д.Наливайком, стиль аналізується наче «...формотворче начало, як певний внутрішній закон в художній творчості, який визначає ритм та композицію, характер образотворчості та інтонацію, усю складність художньої мови творів, яка, як знаємо, не зводиться лише до мовностильових засобів, ле зараховує також і надмовні елементи» [35, с. 11]. Для організації роботи з визначення стилю письменників XIX століття потрібно знати, що ознаки індивідуального стилю переважають ознаки «спільного». Важливою рисою цього періоду автор вважає утворення «синтетичних» індивідуальних стилів, які поєднали реалістичні й романтичні елементи: «Ці константи художньої системи класичного реалізму існують не канонічно, не над індивідуальними стилями, а всередині їх, зумовлюючи віднесення індивідуальних стилів до певних течій у реалізмі – соціально-побутової (Марко Вовчок, А.Свидницький, І.Нечуй-Левицький), просвітницької (М.Драгоманов, М.Павлик, Б.Грінченко, Н.Кобринська), соціально-психологічної (Панас Мирний, І.Франко, І.Карпенко-Карий), філософсько-психологічної (І.Франко) [35, с. 14-42].

М.Ігнатенко в дослідженні «Генезис сучасного художнього мислення»

[17] визначає стиль як «манеру мислити індивідуальними мовними ресурсами в рамках методу мислення всієї епохи» [17, с. 267]. Як бачимо, психологічна основа цього твердження тісно пов'язана з філологічною суттю. Автор чи не єдиний серед вітчизняних науковців вбачає стиль в «образі мови-мислення». Теоретик літератури вкладає в це поняття відображення думок не персонажа, а автора. Тому «...стиль письменника – це його особистий метод, або суб'єктивний загальний творчий метод» [17, с. 267]. До речі, А.Ткаченко «...не приймає визначення стилю як методу (бодай навіть як індивідуального)» [50, с. 28], адже метод властивий науці, а не мистецтву.

О.Кухар-Онишко визначає поняття стилю на основі ідеологічної світоглядної позиції, відповідно до вимог тогочасної науки про літературу. Але, поставивши за мету «... систематизувати розрізнені і часом суперечливі думки про стиль взагалі і про найприкметніші стилі сучасних українських прозаїків...» [26, с. 4], він узагальнив та доповнив теоретичні відомості про стилетворчі чинники, домінанти стилю та типологію стилів власними міркуваннями. Літературознавець дає оцінку висловлюванням вищеназваних науковців про стиль, а також знаходить підтвердження цій тезі у працях таких дослідників творчої манери автора, як М.Гіршман, І.Підгаєцька, М.Кургінян. О.Кухар-Онишко підтримує тезу про діалектичну єдність загального й особистого в індивідуальному стилі і вважає, що ця категорія визначається також «певною естетичною системою» [26, с. 20]. На цій основі автор аналізованого дослідження робить висновок про спільність підходу до стилю з позицій лінгвістики та літературознавчого розуміння цієї категорії як системи.

В.Марко у дослідженнях проблеми стилю на рівні слова (особливостей викладу змісту, жанру, композиції та сюжету твору) використовує таку «робочу формулу»: «...під стилем слід розуміти особливості функціонування словесної форми художнього твору та закономірностей її організації, спрямовані на щонайповніше вираження змісту [33, с. 5]. Автор дає ґрунтовний аналіз чинників стилю, розрахований на широке коло читачів,

окреслює зв'язки між стилем майстра слова та героями (образами) твору, розкриває особливості досліджень авторського почерку теоретиками літератури і вводить читача у творчу лабораторію самого письменника, «який втілює задум у реальні словесні форми» [33, с. 7]. Усі наукові твердження ілюструються уривками з творів Г.Квітки-Основ'яненка, Панаса Мирного, М.Коцюбинського, А.Головка, М.Стельмаха, І.Вільде та інших. Значної уваги вчений надає таким формам викладу, як оповідь, авторська розповідь, внутрішній монолог. Адже саме так митець передає зовнішні ознаки героїв твору, їх внутрішній світ, зміни психічних станів тощо. У докторській дисертації В.Марка «Художня концепція людини і стиль: закономірності і взаємодії (на матеріалі української прози)»(1992) розумове начало («світоглядництво») як відлік стилю стало основою для аналізу прозових творів української літератури [33].

Значний внесок у вивчення проблеми індивідуального стилю письменника зробив А.Ткаченко. Його докторська дисертація «Індивідуальний стиль: феноменологія / типологія; динаміка / статика» (1998) [49] дозволяє переосмислити класичну думку у відповідності до сучасного вітчизняного літературознавства, зокрема з урахуванням структуралістських підходів до аналізу та вивчення цього питання. Обумовлюючи дослідження стилю потребою впорядкувати понятійно-категоріальне та термінологічне розмаїття поняття, науковець поєднує в роботі дедуктивний та індуктивний, статичний та динамічний підходи до аналізу індивідуального стилю науковцями-попередниками і сучасниками. Велику увагу А.Ткаченко надає дефініції терміна стиль. І хоча він твердить, що «визначень стилю стільки, скільки його дослідників» [50 с. 19], авторське розуміння цього поняття тісно пов'язане зі «способом організації форми» [50, с. 27]. Тлумачення стилю дослідником у ракурсі «особливостей організації формозмістової єдності на всіх рівнях художньої структури» [50, с. 27] чинить ускладнення щодо роздумів теоретика літератури над працями видатних мистецтвознавців, а власні судження щодо творів мистецтва, зокрема стилів майстрів слова, мають сучасне трактування.

Вносить ясність в аналіз складних питань стилістики таке твердження науковця: *«...літературознавець звертає увагу на лінгвістично з'ясовані способи функціонування мови у художньому творі, а лінгвіст – на естетичні функції мови літературного тексту. Їх спільна основа – у єдності слова-образу»* [50, с. 424].

Детальне вивчення літературознавчих праць українських науковців допомагає визначити не тільки зміст поняття «стиль», а й установити межі застосування і особливості методики вивчення такої складної категорії, як індивідуальний стиль письменника.

Оскільки наша робота базується на матеріалі літературознавчих і методичних досліджень художніх творів, вважаємо за необхідне звернути увагу на трактування поняття стилю як одиниці теорії літератури в науково-прикладних статтях та підручниках різних років видання. Є.Пасічник вважає, що, *«...аналізуючи своєрідність творчості письменника, не можна не брати до уваги і літературні традиції, які певною мірою впливають на художню манеру кожного митця... Загальне, типове, властиве для багатьох митців, та індивідуальне як вияв творчої особистості виступають у тісному, органічному взаємозв'язку одне з одним, у діалектичній єдності. Неповторне може виступати як нове стосовно до попередників письменника і як типове, спільне для його послідовників»* [38, с. 23]. Автор статті «Вивчення мови і стилю художнього твору» стверджує, що *«...індивідуальний стиль письменника аж ніяк не зводиться до специфіки лише мови його творів. Стиль включає в себе і сукупність найвагоміших ідейно-тематичних особливостей творчості митця»* [38, с. 22]. Відомий методист радить досліджувати стиль письменника, зосередивши увагу на творчій інволюції автора: удосконаленні його таланту, зміні поглядів на життя, літературу, довкілля. Важливе місце у цій роботі відводиться аналізу найголовніших художніх засобів як ознак стилю майстра слова.

Досліджує це положення і Н.Падалка. Учений називає авторський стиль художньою майстерністю письменника та твердить, що для визначення особливостей творчості майстра слова потрібно вивчати «найяскравіший

текстовий матеріал» [37, с. 61]. Продовження цієї думки знаходимо в А.Ткаченка, який вважає, що «до індивідуального художнього стилю найбільше підходить тлумачення «майстерність письменника» [50, с. 57].

П.Гудим у статті « Вивчення індивідуального стилю письменника» пов'язує формування таланту майстра слова з утвердженням його як особистості. Зважаючи на те, що талант і художній особистий почерк письменника – поняття взаємообумовлені, автор методичного дослідження вважає, що «в стилі знаходить свій вияв талант митця» [15, с. 24-30].

О.Бандура і Н.Волошина переконані, що «індивідуальний стиль письменника визначається сукупністю ідейно-художніх особливостей його творчості» [36, с. 43]. Їхні методичні поради і визначення з теорії стилю адресовано вчителю-словеснику.

В основу формування поняття про стиль вчителі української літератури середньої школи кладуть таке визначення: «Стиль у літературі (від лат.Stilos – загострена паличка для письма), стійка спільність образної системи засобів художньої виразності, що характеризує своєрідність творчості письменника, окремих творів, літературних напрямів, національної літератури» [49, с. 420].

Отже, в основу методики дослідження індивідуального стилю письменника кладемо наступне визначення (за А.Ткаченком): «Індивідуальний стиль письменника – це індивідуальні особливості слова-образу в творчості письменника». Для учнів формуємо більш детальне тлумачення цього ключового поняття: «Індивідуальний стиль письменника – це формозмістові індивідуальні особливості творчості письменника, проявлені на рівні художньої мови». Саме на такій теоретичній основі здійснюється структурно-стильовий аналіз художнього твору за шкільною програмою. Визначення ґрунтується на ідеях О.Потебні, використаних і розвинутих А.Ткаченком у теоретико-літературному сенсі.

Чинниками формування індивідуального стилю майстра слова (за О.Кухар-Онишком) визначаємо такі: особисті, естетичні, національні, суспільно-політичні і взаємні впливи у різних видах мистецтва.

Вважаємо, що основним носієм індивідуальності стилю письменника є окремий твір. Основну відмінність стилю від інших категорій поетики, зокрема від художнього методу, вбачаємо в його безпосередній конкретній реалізації: стильові особливості неначе виступають на поверхню твору в ролі баченої і відчутної єдності всіх складових художньої форми, створених за допомогою мовно-виражальних засобів, дібраних автором. Відмінність між цими літературознавчими поняттями встановлюємо, ідучи за твердженням О.Галича: «...метод визначає загальний напрям творчості, стиль віддзеркалює індивідуальні властивості художника слова» [8, с. 344].

Категорія стилю тісно пов'язана з поняттям напрям. Проте напрям аналізує більш широке коло духовного буття і включає в себе поняття стилю та методу. За О.Галичем, «...літературний напрям є своєрідним синтезом художнього методу та індивідуального стилю, що являє собою два його полюси» [8, с.347].

Паралельно з терміном авторський стиль використовуємо термін індивідуальна творча манера письменника. Випадки подібних контекстуальних синонімів зустрічаємо у творах багатьох літературознавців (І.Франко, Н.Падалка, П.Гудим). Зокрема, І.Франко в аналізі критичної статті С.Русової індивідуальний стиль В.Стефаника та М.Коцюбинського характеризує як «... літературну манеру, або докладніше – спосіб, як бачать і відчують письменники життєві факти» [54, с. 107].

1.2. Психолого-педагогічні особливості навчання української літератури в ЗЗСО

Творча діяльність вчителя української літератури передбачає особистісне розуміння художнього тексту, а також уміле керівництво формуванням особистості молодшої людини, спонукання до розвитку її філологічних здібностей. Перше потребує знань з літературознавства, друге – педагогічної психології та методики викладання предмета.

Навчальна діяльність на занятті з літератури спрямована на створення умов для розвитку і реалізації індивідуальних особливостей та здібностей кожної особистості. Звичні для методики викладання літератури робота над мовними зразками твору, аналіз образів-характерів за логічно обумовленими схемами, «визначення теми та ідеї» повинні доповнюватися складанням психологічного портрета, «методичними хвилинками» (якщо творчість письменника вивчається у початкових класах школи), завданнями творчого характеру, які передбачають редагування авторського тексту (Змініть долю головної героїні драми Лесі Українки «Бояриня» відповідно до ваших поглядів на життя сучасної дівчини) чи дають змогу почати або завершити певний опис, враховуючи при цьому обставини часу, за якого вони створювались, тощо. На нашу думку, успішному вирішенню цієї проблеми сприятимуть також практичні вправи в стилізації (за А.Фасолею): написати «лист авторові від конкретного персонажа зі збереженням його стилістики, лексики тощо; вірш-наслідування (окремо щодо ритму, образних засобів чи в єдиному «стилістичному або жанровому ключі»): поетичний твір у стилі Є.Маланюка, І.Франка...; кілька стилізацій на ту саму тему, скажімо, «Весна очима П.Тичини, В.Сосюри, П.Грабовського» [52, с. 18].

Викладання часто входить у сфери наук, з якими межує та співпрацює література: учні здійснюють наукові розвідки матеріалу з історії, філософії, психології, образотворчого мистецтва, музики та інших галузей науки і культури. Так знання з психології і філософії відіграють важливу роль у формуванні майбутнього вчителя, бо молоді цього віку властива здатність до психологічного аналізу і самоаналізу, а утвердження особистості, створення образу власного «Я» – це процес формування цілісного уявлення про самого себе. Завдання, які можуть розглядатися особистісно, починаються словами «Як ви думаєте...», «Що, на вашу думку...» або потребують власних узагальнень (Чи може зацікавити творчість цього письменника сучасну молодь? Якщо так, то чим? Якщо ні, то чому?) і сприяють самоутвердженню молодої людини: адже з нею радяться, до неї прислухаються, дають

можливість відчувати себе вчителем. Відбувається розуміння власного «Я» через самоутвердження, самовизначення. І хоча вчорашні дев'ятикласники нерідко висловлюють думку схематично, упереджено, за завченим зразком (не вміють, бояться осуду з боку товаришів по навчанню в разі помилкового висловлення тощо), згодом, не без допомоги учня, зможуть правильно і вільно формулювати власні судження щодо аналізованого твору, образу чи певного твердження.

У процесі дослідження навчального матеріалу (у відповідності до теми уроку) діють два фактори: об'єктивний і суб'єктивний. Згідно з судженнями психолога В.Войтка, «об'єктивний стосується тексту з усіма його особливостями: побудовою, членуванням (розділи, підрозділи тощо), наявністю ілюстративного матеріалу (малюнки, схеми, графіки), запитаннями. До нього ж також належить керівництво роботою школярів над текстом з боку вчителя. Суб'єктивний включає особливості роботи самих учнів» [42, с. 84].

Обидва фактори вивчення нового художнього твору будуть дієвими лише за умови творчого підходу вчителя до організації роботи над текстом, який передбачає глибокі знання педагогом предмета дослідження і володіння такими методами та прийомами ведення заняття, що урізноманітнюють процес пізнання нового твору, роблять його неповторним на кожному уроці, а значить цікавим для учнів. Вчитель української літератури повинен у власній емоційній розповіді ділитися своїми враженнями від прочитаного чи побаченого, залучати до неї спогади самого письменника, його сучасників-товаришів по перу чи рідних та друзів, опис історичних подій з різних літературних джерел. Але найбільш вагомою для процесу пізнання твору та його автора є безпосередня участь молодіжної аудиторії у проведенні заняття з літератури. Завдання, пов'язані зі створенням проблемних ситуацій чи втіленням елементів інтегрованого навчання (підготувати декламацію, художнє читання в особах, спів, виставку ілюстрацій до твору, дібрати довідковий матеріал щодо визначених вчителем термінів, згаданих у творі прізвищ відомих людей), забезпечать духовний зв'язок між педагогом та

учнями і збережуть емоційність заняття, залишаючи яскравий слід у пам'яті молодих людей.

Зважаючи на достатній розвиток абстрактного мислення юнаків та дівчат старшого шкільного віку, вчитель має змогу поповнювати їхні знання з теорії літератури і, не переобтяжуючи урок літературознавчою термінологією, проводити аналіз особливостей композиції твору, засобів творення образу-характеру, добору автором лексем та синтаксичних конструкцій, різновидів віршування з допомогою учнів. Саме в таких дослідженнях варто звертатися до визначення ознак авторського індивідуального стилю. Створюючи атмосферу схвалення індивідуальної творчості як прояву особливого виду таланту, майстерності людини, вчитель звертає увагу на шляхи формування та удосконалення письменника як особистості і творця, адже «...біографії видатних митців слова – надзвичайно цінний матеріал для роздумів на світоглядні і морально-етичні теми. ...це ціла школа самовиховання громадянина з чіткою програмою людинознавчого і народознавчого спрямування» [47, с. 180]. Для молоді, яка прагне реалізувати свої природні здібності і знайти місце серед людей, зразком для наслідування може стати український письменник, життєвий шлях якого, зазвичай, – взірець служіння народові. Завдання вчителя української літератури – «...все зробити, щоб схвильоване слово автора біографії і вчителя живописало самотню постать письменника, щоб він постав перед учнем, мов живий, і щоб таким залишився для нього на все життя». Тоді молода людина «...сприйматиме його і як митця, і як борця, і перейматиме його погляди, ідеї, його моральний і етичний кодекс, що якраз і є найпершим завданням літературного виховання» [47, с.182]. У цьому твердженні відомого педагога-практика Б.Степанишина слід звернути увагу на слово *переймати*. Підлітки та юнаки не зможуть повністю й одразу змінитися на краще, уподібнюючись видатній особистості-зразку, тому що риси власного «Я» мають у них різний ступінь незмінності, та й різні індивіди змінюються неоднаково. У юнацькому віці «внутрішні» якості, про які йшлося на уроці літератури, осмислюються значно пізніше, ніж

важливі нині для підлітка «зовнішні». Але вчитель працює на перспективу, і є надія на те, що, якщо не відразу, то згодом, усе краще з рис характеру та переконань майстра слова стане особистісними якостями уважного та вдумливого учня. Як засторогу, доречно згадати слова А.Макаренка: «Ми завжди повинні пам'ятати, хоч би якою цілісною уявлялась нам людина, в порядку широкого абстрагування, все ж люди до певної міри являють собою дуже різносортний матеріал для виховання, і «продукт», який ми випускаємо, неодмінно теж буде різноманітним... Було б неймовірним верхоглядством ігнорувати людську різноманітність і питання про завдання виховання намагатися втиснути в загальний для всіх словесний рядок».

Визначення індивідуального творчого почерку письменника – це засіб розкриття «секретів» його майстерності, які допоможуть учням, які мають захоплення художньою творчістю, вдосконалити свої здібності, наблизитись у творчості до зразків художнього слова. Це питання тісно пов'язано з розвитком культури сприйняття твору: учні навчаються розуміти обумовленість кожного елементу літературного зразка, визначати його роль і значення. Характеризуючи позицію автора, виражену в лексиці, тропях, синтаксичних фігурах і навіть у звуковій організації поетичної мови, вчитель проводить паралелі з дисциплінами лінгвістичного циклу, музичними творами, історією мистецтва та культури, тим самим здійснюючи інтегрований підхід до дослідження індивідуального стилю письменника. Він заздалегідь вивчає, чим цікавляться його учні, в яких галузях науки вони досягли найкращих результатів, і, відповідно до інтересів та знань кожного, добирає помічників-консультантів з того чи іншого питання. Такий підхід до загальної справи дослідження мовленнєвого матеріалу допомагає учням на практиці реалізувати свої знання з інших дисциплін, пройти творчу лабораторію майстра слова і навчитися у нього окремим засобам та прийомам творення художнього тексту. Учитель зможе підтримати прагнення молоді до власної творчості, використовуючи вірші та прозу юних літераторів на заняттях під час вивчення подібних тем чи жанрів, проводячи літературні

вечори, випускаючи шкільні газети та альманахи. Спільна діяльність вчителя і учнів є необхідною умовою проектування особистості молодої людини, «перспективних ліній» (за А.Макаренком) її розвитку як шанувальника літератури, а, можливо, як майбутнього майстра слова.

Отже, особистість кожного учня як суб'єкта навчальної діяльності на занятті з літератури зокрема і водночас об'єкта навчання і виховання взагалі характеризується істотними синтетичними властивостями. Учителеві української літератури, який вивчає з учнями питання індивідуального стилю, слід дотримуватися таких психолого-педагогічних умов:

- врахування рівня літературних знань, умінь і навичок першокурсників і прогнозування на цій основі результатів педагогічного впливу під час спільної роботи над художнім текстом;
- забезпечення варіантності методів, прийомів та видів роботи з творами різних жанрів, які забезпечать інтерес до прочитаного, поповнять знання про особливості індивідуального стилю автора твору і вдосконалять навички роботи з текстом, необхідні для майбутніх учителів;
- застосовування інтерактивних форм і видів роботи, пріоритет інноваційних технологій навчання;
- широке використання інтегрованих завдань, що відтворюють специфіку вивчення літератури у ЗЗСО.

Це допоможе скерувати особистість молодої людини в цілому і викликати інтерес до індивідуального стилю автора як предмета дослідження, сприятиме кращому засвоєнню навчального матеріалу та забезпечить виховний вплив художнього слова на молодь старшого шкільного віку. З огляду на психологічні особливості учнів, серед функцій методичної технології розвитку читацької діяльності, запропонованих О.Ісаєвою [18, с. 116-117], для вивчення індивідуального стилю письменника обираємо такі:

- когнітивна (засвоєння літературних знань, читацьких умінь та навичок);
- мотиваційна (формування мотивів звернення до читання);

- аксіологічна (виявлення духовно-ціннісного потенціалу прочитаного);
- рецептивна (пізнання світу та самого себе через прочитане);
- комунікативна (здійснення діалогу між автором та читачем під час читання).

Отже, вивчення особливостей індивідуального стилю у ЗЗСО обумовлено такими вимогами: для продуктивної роботи над текстом учитель повинен зважати на психічну потребу учнів творчо досліджувати текст; аналізувати психічний зміст навчання для проєктування особистості.

Висновки до 1-го розділу

Засадничими для концепції вивчення індивідуального стилю письменника беремо такі концепти вчених:

- Засобами слова не можливо передати іншим власну думку, а можна лише пробудити свою власну в ньому (О.Потебня).
- Під час визначення особливостей творчої манери майстрів слова орієнтуємось на зв'язок творчого доробку митця із підвалинами національного духу, національним життям, зо на ньому виростає талант художника слова (Д.Чижевський).
- Визначення індивідуального стилю не зводиться тільки до мовностильових засобів, воно враховує також «надмовні елементи». Домінанти літературного напрямку функціонують не канонічно, не є надстильовими, а реалізуються всередині стилів письменників (Д.Наливайко).
- Під час аналізу індивідуального стилю, варто вивчити фактори його формування, простежити зв'язки між стилем й персонажами (образами) творів (В. Марко).

Під час вивчення індивідуального стилю письменника враховуємо такі аспекти дослідження процесу формування авторського творчого почерку: суспільно-політичні; естетичні; національні; особисті; взаємовпливи різних

видів мистецтва.

В основі методичної системи студіювання індивідуального стилю конкретного письменника закладено осмислення ключового поняття, що визначив А. Ткаченко, яке базується на засадах ідей О. Потебні, – його розуміння стилю як особливої організації формозмістового поєднання на усіх рівнях художнього структурування. Зважаючи на специфіку викладання української літератури в ЗЗСО,

Отже, методика вивчення авторського індивідуального стилю на уроці з української літератури в ЗЗСО заснована на психолого-педагогічних і теоретико-літературних засадах, що об'єднані педагогічною парадигмою гуманістичного сучасного навчання та виховання.

Розділ 2

ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНІ ТА ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЇ ВІРИ КИТАЙГОРОДСЬКОЇ

2.1. Ідейно-тематичний діапазон поетичних творів письменниці

Провідною у ліриці В. Китайгородської є тема природи. Ліричний герой, що за ним вгадується особистість поетеси, веде мову про те, що природа є тим вчителем, що спонукає авторку до поетичної діяльності. Т. Шевчук х цього приводу слушно зауважує: «Дерева, трави, щедротний весняний цвіт, різнобарв'я квітів і прудкий пташиний злет, нестримна бистрість гірських водопадів... Неначебто усе звичайне і природознавче, зовнішньо чітко означене для кожного з нас. Та тут якраз і потрібна сила таланту – потужна,

неспинна, яка здатна оживити довколишній світ, послуговуючись зсередини освітленими, незвичними та промовистими метаморфозами і алегоріями» [61, с. 2].

Природа в поезії В. Китайгородської виступає, як милозвучна струна скрипки, що поетичним словом лунає до читача:

«Зачекай мене у цьому літі,
Я ще не зібрала всі слова,
Ще мої слова на ясен-вітті,
Ще мої рядки – густа трава.
Чи знайду я те, чого шукаю,
Чи пізнаю тут, на бистрині ?
Хай воно й під вечір засвітає,
Коли ти світитимеш мені» [18, с. 6].

У поетичній збірці «Виноградна колиска» письменниця з почуттям великої ніжності й любові пише про рідне село Нагоряни. Майже двадцять творів збірки присвячено малій батьківщині авторки. М.Лазарук слушно зауважує: «Важко втриматися від спокуси, щоб не порівняти кращі твори молодішої поетеси з рушниками її землячок – наддністрянських вишивальниць» [27, с. 122]. До прикладу, у вірші «У моєму селі» читаємо:

«Тут бабусі - мов білі вишні,
А діди - молоді й чубаті,
У село на горбочок вийшли
Тай лишилися там стояти» [18, с. 19].

Поетеса порушує тему війни, що забрала найдорожчих її родині людей, її односельчан:

«Парубками - у братським колі,
Ясенами - в далекому літі,
І Героями - в рідній школі,
І Зірками - у центрі світу» [18, с. 20].

Характерною особливістю індивідуального стилю В. Китайгородської

є та, що поезії мисткині нерідко нагадують народні пісні, як-от у вірші «Пісня для матері», який написаний, за словами самої авторки, за народними мотивами. Поетеса у ліричному творі поєднала ніжність та любов до матері із сумом за минулими роками, що не вертаються із далекого вирію.

Авторка розповідає, як мати навесні виглядає молоді літа з вирію:

«Ой верталися, не сіли у дворі,
Тільки крилонька шуміли угорі.
А чи хату не впізнали, чи село,
Чи боялися натужити крило?» [18, с. 16].

Звертаючись до журавлів, мати запрошує їх: «Та сідайте, журавлята, у саду». Однак «журавлята»-літа пролітають високо над садом, над затишним подвір'ям засмученої жінки:

«Ой високо сива зграя проліта –
Не вертаються із вирію літа» [18, с. 17].

У вірші «Виноградна колиска» лірична героїня ностальгійно згадує своє дитинство, що промайнуло між "виноградів, високих козаків», які колихали її «на долонях». Однак минуло дитинство, пройшли роки – і з'явилося на світ мале «виноградяточко», що нагадує героїні (а отже, авторці) себе:

«Мого дитинства виноградна вість
Простягнулась через літа до мене –
Під хатою задумано стоїть
Моє виноградяточко зелене» [18, с. 18].

Письменниця з почуттям великої любові, що перемежовується з сумом, згадує у поезії «Лист від матері» слова неньки:

«Вернися, Віронько, до себе,
Давно ти дома не була,
Тобі дощу напитись треба
І надивитися села» [18, с. 18].

Поетеса розтлумачує читачеві формулу «вернися до себе», яка означає

вернутись в «дитинну простоту», що символізує прагнення духовної досконалості, щирості, безпосереднього й чистого самовираження, відвертості.

Аанлізуючи цю поезію М. Лазарук відзначив: «Останні чотири рядки, наче писані іншою рукою, випадають із загальної оркестровки». Бо є навіщо вертатися до себе, якщо далі звучить таке, «не охолонь на білім світі, ти палко так знайшла (!) його. В житті найвище треба вміти у серці зберегти вогонь» [27, с. 8].

Поезія «Ідилія» пройнята глибокою інтимністю. Адже в рідній домівці завжди затишно й мило, а коли домівка далеко, то милою стає навіть краплиночка роси на рідному обійсті:

«Моя верба колише світ:
«Ой люлі, світочку зелений,»-
А я, а ти під небом цим –
щасливі, молоді крилаті.
Дзвінкі краплиночки роси
удвох спинилися на хаті» [18, с. 22].

В циклі збірки «Нагоряни», у вірші про канадців українського походження у музеї Ю.Федьковича письменниця використала образ журавлів, що слугує символом українських емігрантів. Відомо, що цей символ використав Б.Лепкий в поезії «Видиш, брате мій». Ця поезія пройнята сумом, що підкреслює образ журавлів: «Журавлики, журавлі, як без рідної землі?», «Журавлики журавлі, сиве пір'я на крилі...» [18, с. 28]. Письменниця наводить фрагмент діалогу між емігрантами, що завітали на батьківщину:

«Не наша в тім, господарю, вина,
не гріло нас в далекім краю літо.
бо чужина - як мачуха зима» [18, с. 28].

Варто звернути увагу на авторську пунктуацію вірша: важливу роль відіграє знак оклику з трьома крапками, що означає незавершеність думки:

«Якби знаття, що дома буде воля,
що Буковина - ніби з ружі цвіт,
що буде стільки хліба й стільки поля,
і що гуцула служили світ!...» [18, с. 28].

Тематичне розмаїття поетичного доробку Віри Китайгородської представлене зразками інтимної лірики, що в них зображено нерозділене кохання, тугу ліричного героя за каханою:

«Все твоє – і понад все ще буде,
Всі припливи щастя і жалю,
Всі мої пожежі і остуди.
Не ділю, не правлю, - віддаю» [19, с. 49].

Інша поезія Віри Китайгородської описує тугу ліричної героїні, яку з милим розлучила доля:

«Я затужила за тобою,
як ружа, опадаю листям...
Я затужила до загину,
як осінь за дощем краплистим» [18, с. 46].

Поетеса проводить яскраву паралель «жінка – троянда», а коли жінка засмучена, то описана як «ружа, що опадає листям» [18, с. 46], як «невладна над собою, сама така собі терниста» [18, с. 46].

Поезія «Як стати щасливою» – це своєрідний рецепт-порада, епіграфом до якої поетеса обрала одну із заповідей Святого Письма «Не сотвори собі кумира»:

«Жінко, не шукай собі роботи,
Ні забав, ні слави, ні царів,
Лиш того, хто дивиться навпроти,
І від спеки в серці загорів» [19, с. 50].

Віра Китайгородська розмірковує про те, що для жіночого щастя важливо бути в парі з коханим, оскільки, на думку поетеси, ні слава, ні веселі забави, і навіть ніякі царі не варті того почуття, що зветься коханням. На

переконання авторки, жінка повинна бути покірною у своєму почутті, це письменниця визначає як одну з найважливіших умов жіночого щастя:

«Не лови за слово, як за нитку,
Не питай, яка гірка вода,
не гортай набутку і нажитку,
Лиш цілуй печаті від сліда» [19, с. 51].

Поетеса розмірковує над тим, скільки жінок через воасну прискіпливість, через любов до «набутку і нажитку» [19, с. 51] втратили сон і спокій, чим самі собі псують сімейне щастя. Авторка радить, що інколи в покорі промовчати – це великий і мудрий жіночий талант, який повинна опанувати кожна жінка:

«Може ся робота не під силу
Ні тобі, нікому інде,
Але ти створи себе щасливу:
І молись, і німб його впаде» [19, с. 51].

Інтимно-пейзажну лірику Віри Китайгородської презентують поезії «Розпатлана хмара», «Ясеню-ясеню», «Місяць зірку здоганяв», «Розвесніє-оселюсь у домі». Характерним для цих творів є використання стилістичного прийому уособлення, завдяки чому вірші близькі до народної творчості – пісні, казки, в яких йдеться про щасливе кохання, щире, чисте і справжнє: «Ясен торкнеться світлого стану [зірниці]» [19, с. 56], «[місяць] нахилився над саму холодну воду, щоби зіроньока не плавала сама» [19, с. 67].

Віра Китайгородська у своїх творах осмислює життя по-філософськи, що виражено образними засобами (метафорами, порівняннями, епітетами). Так, наприклад, зозуля «переховує день у вік», а ровесники ліричної героїні, які були колись такі маленькі, «як мачкове зеренце» [19, с. 31], «як метелики у травні» [19, с. 31], почали розуміти, що час швидкоплинний:

«І пройшло немало часу...
Ми почули...,
Як відсьобується нитка

Тої дошової пряхі,
 Що її одвічна жінка
 обриває раз-у-раз» [19, с. 31].

У творчому доробку Віри Китайгородської чимало віршів-присвят вірним друзям – майстрам художнього слова, серед яких Марія Матіос (презія «Мавка засипає»), Василь Герасим'юк (вірш «Квіти відходять і гаснуть»), Володимир Івасюк (вірш «Весна бере шовків на ризи»), Іван Миколайчук (поезія «Соловейку-півничку»), Василь Стус (вірш «Запалю тобі, мій ладо»), Тарас Мельничук (поезія «Реквієм»), Михайло Ткач (вірш «Приморозки, приморозки білі»), Віктор Кушнір (вірш «А у наших Нарогянах»). Є вірш-присвята «Світає сей нічний пейзаж» майстрині української художньої вишивки Ксенії Колотило. У цій поезії авторка закликає читачів: «не забувайте Україну» [19].

Отже, ідейно-тематична діапазон поетичного доробку Віри Китайгородської надзвичайно розлогий та розмаїтий, який яскраво презентує її індивідуальний письменницький стиль.

2.2. Художні особливості поезії Віри Китайгородської

Ліричний твір, крім ідейно-тематичних якостей, твір покликаний справляти й естетичне враження. З огляду на це однією з умов цінності ліричного твору є його художність. Краса, доступність, багатство, зрозумілість мови – чи не найважливіша умова, що робить твір високохудожнім. Від вибору поетичного слова автором залежить те, як читач сприйме його твір, чи зрозуміє думки й переживання митця, чи перейметься його ними, чи схвилює його той чи той образ, персонаж, картина. Основним творчим завданням митця є викликати почуття в читача, проникнути в його серце і душу. Саме художня мова є тим чинником, що пробуджує емоції і найголовніше тим, що виформовує індивідуальний стиль автора.

Віра Китайгородська часто послуговується різними тропами. До прикладу, для підкреслення певної особливості чи риси зображуваного у творі

об'єкта, вона широко використовує епітети: «друга осінь... кпиниста, затруєна, солона», «перша осінь... затаєнна і пінна», «я... надхмарна, молода, писана і ліплена чугайстром», «думка земна», «осінь терпка, палюча, перелітна», «листки, настояні на сонці», «смуток перламутровий над Крутами» тощо.

Збірку «Виноградна колиска» відкриває поезія «Пердмова», де використано так заперечне порівняння, своєрідний, виразний художній засіб:

«Як не будуть ці слова квітками,
Як не будуть морем і крильми,
Як не будуть полем і жінками –
Не прийми їх, земле, не прийми» [18, с. 5].

Для поезії Віри Китайгородської характерний так званий орудний порівняння. Такий прийом використано й в інших поезіях: «Знов красівороном-птахом під хати жовтень прилетів» [18, с. 18], «Стане серце полем дивини» [18, с. 12].

Або:

«І русалкою рудою,
І царівною лісною
Повертатиму до тебе,
Як зозуля до весни» [18, с. 31]

У наведених поетичних рядочках поетеса паралельно з орудним порівнянням використала традиційною формою порівняння – сполучниковою (зі сполучником **як**). Такий прийом увиразнює вираження почуттів, вияскравлюючи експресивність висловлення.

Значно більше різних типів порівнянь фіксуємо у збірці «Сонце вночі», причому, за нашими спостереженнями, вони більш лаконічні, проте водночас насичені, більш точно відображають почуття й відчуття героїв, що їх авторка порівнює з буденними, на перший погляд, реаліями:

«Стою освітлена, як день,
Як молода перед вінчанням.

Іду захмарена, як ніч,
Тремка, як паморозі нитка» [18, с. 24].

Провідною темою цього вірша є філософський погляд поета на час. У творі простежено розвиток ліричного героя, який на початку вірша представлений сміливим, який не боїться плину часу, він радіє, що це поняття динамічне, змінне. Однак у кінці вірша, після роздумів ліричного героя, простежуємо його гірке усвідомлення сутності плину часу, що призводить до старості, до загибелі, до зникнення із землі пам'яті... Саме таке осмислення еволюції ліричного героя передано засобом порівняння. Увиразнюють це осмислення контекстуальні антоніми, що виражені словосполученнями «стою освітлена» – «іду захмарена».

У поезії «Я сама прекрасна, як Венера» фіксуємо порівняння, на перший погляд, не поетичне, однак у художньому контексті воно гармонійно вписується у канву ідеї твору:

«Відмикаю душу, ніби двері,
Для гостей – для бідних і святих» [18, с. 29].

За допомогою такого порівняння авторка втілює в уста ліричного героя свою місію – вона завжди відкрита для читача, її душа наче прочинені двері, вона прагне, аби читач завжди мав бажання зайти у них.

У вірші «Ровесникам» використано розгорнуте порівняння, особливий тип порівняння:

«Ми були такі маленькі,
Як метелики у травні,
Ми були такі легенькі,
Як мачкове зеренце» [19, с. 31]. –

До складу цього порівняння входять демінутивні форми іменників і прикметників (*маленькі, легенькі, мачкове, зеренце*), що відтворює ніжне, подитячому щире ставлення авторки до описуваного.

В поезії «Я прокинусь в старості, як вуйна» фіксуємо порівняння, що виражене формою називного відмінка іменника:

«Я прокинувся в старості, як вуйна,
Я прокинувся людяна ріка» [19, с.56].

Часто з метою змалювання певного образу, ширшої його характеристики письменниця вдається до використання метафор, що уможливорює розкриття сутності одних явищ і предметів через інші на основі схожості чи контрастності.

Як вже було зазначено, у своїх віршах Вір Китайгородська часто порушує тему природи. Як показує наш аналіз, найвдаліші й найяскравіші метафори засвідчено саме у цих творах. До прикладу, змалювання пейзажу:

«Хто вигадав, що дике сіно!
Як рання повінь потекла
хатам і вишням по коліна,
пахке, парне, як молоко» [19, с. 11].

У циклі «Злітні офорт» збірки «Сон в ночі» фіксуємо таке метафоричне перенесення:

«Гай у поле! Будем пасти літо,
Будем літо гріти у гнізді» [19, с. 32].

Цими рядками письменниця закликає людей любити природу, милуватись нею, створюючи затишок і тепло у своїх «гніздах».

У цій же збірці описано велич осені:

«Роздягались з жару ясени
До листка, до пагона, до гілки...» [19, с. 34]

За допомогою метафори описано перехідний період від осені до зими::

«І [осінь] скраєчка поцілує вікна,
Де спинитись має на нічліг.

І терпка, палюча, перелітна
Босою загубить слід у сніг» [19, с. 38] .

Теми часу стосується поезія «Цей чоловік шукає щось в саду». Відтворюючи ситуацію, в якій людина похилого віку змирилась з тим, що вже нічого неможливо змінити, поетеса використовує яскраву, промовисту і в той

же час ніжну, покірну метафору:

«До чоловіка прийшла зима,
І він поцілував її у руку» [19, с. 54].

Цікавою, як на нас, є поезія «Листя осипається з небес», яка презентує тему «Поет і поезія», що розкриває аспекти творчої спадщини митця. Віра Китайгородська послуговується нанизуванням слів, кожне з яких має своє дадткове метафоричне значення: «віно, вікна, віко, потім – жито». Можемо розшифрувати цю формулу в такий спосіб: «віно» – це дар, що даний поетові природою, «вікна» – це поезії, що через їх призму читач відшукує життєві істини, красу природи й інші реалії, описані у віршах; «віко» – це символ біологічної смерті митця; «жито» – власне те, що залишиться після поетової смерті, це те, що живить повсякчас почуття й думки читача, приносячи користь для душі й настрою.

Віра Китайгородська найчастіше у своїх поезіях використовує такий вид метафоричного перенесення, як уособлення й персоніфікацію, що наближає її поезію до народних пісень, надаючи казковості творам. Прикладом таких творів є вірші «Будять яблука ніч-циганку», «Яблуня», «Соняшники», «Заспівай, же, осене», «Маленька трагедія», «Літо», «Сьогодні ясен – молодий диригент оркестру», «До перевізника», «Квіти відходять і гаснуть», «Місяць зірку здоганяв Чумацьким Шляхом», «Тамарі», «Напередодні», «Перейшли дощі і не стояли».

За допомогою уособлення поетеса малює таку картину зимового пейзажу:

«Він [сніг] повисвітлював сади,
І підрум'янив горобину,
І притулив собі сліди» [19, с. 20].

Попри відсутність римування рядків у вірші «Літо» спостерігаємо зближеність її до народної пісні, що структурована у формі діалогу з природою ліричного героя:

«Виріс любисток вищий від мене

мальва пришпилила йому весільну квітку,
і він ось-ось готовий поклонитися,
як парубок своїй нареченій.
Соняшник теж вищий від мене,
обіцяє світити мені на вікна й вночі,
аби більше про нього думати,
аби не забути про нього й зимою» [18, с. 43].

Віршем-уособленням можна назвати поезію «Напівбілі рядки на городі». Цей вид тропа використано для підкреслення різнобарв'я живого світу «на городі», з метою привернути увагу читача на різнобарвність, що є домінуючою у природі влітку:

«Петрів батіг підганяє джмелів на медунку,
медунка збирає на сонці солодку піну,
за дзвеніли дзвони в цілунку,
вихлопнуло із покосів сіно» [18, с. 29].

В поезії «Народження» спостережено таємний процес появи народження ліричного твору. З допомогою уособлення Віра Китайгородська свою розповідь зробила казковою:

«Думки дві
на шпагах б'ються
то весела стане вище
і сумну засліпить блиском,
то сумна затьмарить першу,
надриваючись сама...
Довго так вони змагались.
І знесилені та горді
Не покинули двобою,
Аж поки проткнули лезом одну і упали.
А на їхнім руйновищі
Ворухнулось щось живе» [18, с. 4].

Художні прийоми уособлення та персоніфікації представлені такими яскравими прикладами: «Україна крила підняла», «дзенькнула зірка у браму», «стоїть весна роздута в кожусі», «зима загібає жар руками», «тернота лісова плете вінчики», «весняна примха пускає на морозі квіти», «на вишняку листки збираються у зграю», «осінь вересень із гаю не пустив», «час умів квітки писати», «колише перепел рідню», «вітри зливали роси на дахах», «купала ніг моє село у м'яті»,.

З метою підкреслення якоїсь ознаки та надання зображуваному виняткової виразності, а також для виявлення загостреності, емоційності, захоплення авторка використовує прийом гіперболи:

«І квіти, як непрошені зухвальці
камінну площу випили до дна» [18, с. 7].

В поезії «Хто вигадав, що дике сіно» Віра Китайгородська досить емоційно описує відчуття ліричної героїні від захоплення природою:

«І ні кінця мені, ні краю
у цій траві у цій воді» [18, с. 11].

У поетичну канву вірша «Антифрески» поетеса застосовує художній прийом з метою підкреслити різноманітність, бурхливість зелені в природі:

«Забризкала півнеба матіола -
І другу половину дістає» [19, с. 21],

У віршах «Мамі» й «До життя» слово «океан» слугує засобом гіперболізації:

«О, я була сама
Радості океаном» [19, с. 30].
«Там стоїть моя тендітна мама,
А за нею – цвіту океан» [19, с. 18].

Використовує Віра Китайгородська також протилежний до гіперболи троп – літоту, з метою вияву почуття ніжності та любови. Зокрема це: «серденько», «Іванко», «любчик», «пелюсточок», «краплиночки», «мачкове зеренце», «маленькі», «пташиняточко», «легенькі», «виноградиняточко».

Засобом кількісного зіставлення предметів і явищ письменниця – синекдохи – письменниця виражає єдність всіх жителів Буковинського краю у вірші «Колядка для моїх земляків»:

«Розвидняється ніч, нахиляється світ,
Пригортає мою Буковину» [19, с. 7].

Прийом заміни множини однією використано у вірші «Гостини» з метою підкреслити узагальнення українських народних пісень як єдиного, об'єднуючого поняття:

«Щиру пісню перейняти
в любки на весіллю» [18, с. 15].

Такий же прийом використано й вірші «Втішна думко», наприклад:

«Втішна думко, не ховайся
За сумну похилу іву,
Я тебе в саду веснянім
Посадила при дощі» [18, с. 35].

У поезії Віри Китайгородської є чимало символів – умовних означень певних явищ чи понять іншими на основі їх подібності задля лаконічної й яскравої передачі певної ідеї. Так, у вірші «Не стало чогось» йдеться про осінь, яку символізують журавлі у вирії:

«Чиїсь роки збиралися у зграю,
І не хотіли, та прийшла пора» [18, с. 40].

У поезії «Се вже та пора» незворотній плин часу символізує свіча:

«І прозору льодяну свічу
Нам уже ніколи не тримати» [19, с. 40].

Символічним є й колір. Так, у циклі «Фрагменти озвученого кіносценарію» чорний колір, подібно до символу народної творчості, символізує журбу, горе, нещастя. У поетеси чорне асоціюється з тим, що приносить сльози, смерть, горе:

«Лиш скригнула хвіртка,
Як чорна ворона...

У білої тітки –

Чорна похоронка» [18, с. 24].

З метою надання вислову нових відтінків поетеса використовує засіб непрямого порядку слів у реченні, що сприяє увиразненню художніх описів.

Це інверсія – фігура поетичного синтаксису:

«Думки дві на шпагах б'ються» [18, с. 14].

Інверсія використовується з метою підкреслити, виділити нове слово, на яке паде логічний наголос: «змарніла осінь від розлук», «умивався перший вітер», «перейшли дощі і не стояли», «з них тане крига».

Нерідко, аби передати схвильованість мовця, звернути увагу читача на роздуми, виразити сум чи глибину думки, Віра Китайгородська вдається до пропусків в реченні окремих компонентів, що зрозумілі з тексту, до обірваних конструкцій. Такі стилістичні фігури засвідчують глибокі внутрішні переживання ліричного героя. Наприклад, у вірші-присвяті Володимирі Івасюку, авторові славнозвісної «Червоної рути»:

«Тули до уст цілуй ці струни,

Цю горду лінію небес» [19, с. 42].

В поезії-присвяті Івану Миколайчуку три крапки символізують обірваність життя, несподівану й несправедливу:

«Най натішиться долею,

Намилується цвітом,

Накпається полем...» [19, с. 47]

Незакінченість, обірваність художньої оповіді підкреслює біль втрати у вірші «Реквієм», що присвячений Тарасові Мельничуку:

«Його вберуть у терни, у вінки,

Позліткою притрусять збоку рану...» [19, с. 58]

Такий же прийом вжито у вірші «Солдатський лист»:

«Не дописав, - готуюсь знов до бою,

а за плечима спалені мости...» [18, с. 10]

Гіркота й невимовний сум передано засобом обірваної художньої

оповіді у поезії «Фрагменти озвученого фільму»:

«Лиш скригнула хвіртка,
як чорна воронка...
У білої тітки –
чорна похоронка» [18, с. 24].

Наскрізна тема суму через загибель молодого хлопця у вірші «Іванко» також передається способом переривання висловлення, однак задля активізації уяви читача про подальшу долю «дівки-вдови»:

«Лиш завіє снігом,
завіє совою...
Так вона і стане
дівкою-вдовою...» [18, с. 25]

Віра Китайгородська вживає засіб обривання з метою показати всю багатогранність, безмежність світу природи, даючи можливість читачеві продовжити її міркування й роздуми:

«Десь я маю тут скінчитись:
край дороги, край любові,
покінець густого жита,
на окраєні дощу...» [18, с. 50].

У поезії Віри Китайгородської нерідко використано різного роду повтори одного і того ж слова, фрагментів вірша, близьких за значенням слів чи співзвучних:

«Десь я маю тут лишитись:
на півподиху, півслові,
у дзвіночки перелита,
перешептана хвощу,
перенесена бджолою,
пересипана грозою,
перестелена вітрами,
переказана людьми» [19, с. 51].

Художній прийом повтору також наближає вірші Віри Китайгородської до народних пісень, приспівок, приповідок:

«Сину мій, сину,
болю мій, болю» [18, с. 24].

Або:

«Зозулько, зозулько,
що ти ж мене чуєш» [18, с. 24].

У вірші «Слава – ся жінка ласкава» використано повтор для підкреслення ознак слави, що є оманливою::

«Слава – ся жінка ласкава:

Ось – її груди високі,
Ось – її крила широкі,
Ось – її слів діадери,
Ось – її довгі цілунки,
Ось – її пишні Едеи...
Ось – її мить і часинка,
Грудка глибокого глею.
Слава – невінчана жінка.

Ти – не набудешся з нею» [19, с. 59].

Фіксуємо у досліджуваному матеріалі анафору – повтор художніх фрагментів (слів, словосполук) на початку речення чи віршованого рядка. Такий прийом письменниці використовує для акцентуванні на певних словах, а також для надання поезії емоційного забарвлення, виразності, яскравості:

«Воно царівні – на весільні ризи,
Воно прощачці на тонкі торби,
Воно голубці – на подвір'я сизе,
Воно – туман забудку на гриби» [18, с. 11].

Особливо виразним є прийом анафори у таких поетичних рядочках письменниці:

«А мені задумою – до серця.

А мені за словом – йти у люди.

А мені за голосом – до моря.

А мені за правдою – до Правди, -
лише вона в посуху не міліє» [19, с. 9].

Анафоричний повтор використано у віршах «Хтось підпалив осінню сивизну», «Груша», «Прощальна», «Маленька трагедія», «Не стало чогось», «До перевізника», «Передмова», «Заспівай же осене». Наприклад:

«Заспівай же, осене, пора,
музику записано для тебе,
достигає ластівками небо,
кожна – струни променя ігра.

Заспівай же, осене, тебе
жде давно сюїта ця прощальна,
ластівка, як сі мінор, печальна
замикає небо голубе» [18, с. 43].

Фіксуємо кільцеву анафору, - повтор фрази на початку і в кінці строфи:
«Збираю сум.

На вишняку
листки збираються у зграю
і через літо відлітають.

Збираю сум на вишняку.

Збираю промені

Снопи
стоять як мудрі дідугани,
а голос, той віки не в'яне.

Збираю промені в снопи» [18, с. 6].

Спостережено у поетичних творах Віри Китайгородської вид градації антиклімакс, при якому слова й вирази розташовані у спадаючому порядку щодо інтонації та змісту. В поезії «Листя осипається з небес» перелік має спадаюче значення: «Віно, вікна, віко, потім – жито» [19, с. 60].

В поезії «Я була солодка, як медунка» фіксуємо таке ж явище:

«Та дорога вужчає моя.

Он стає із неї – стежка пасмо,

Нитка вовни, нитка прядівна,

Промінь, подих, волосина ясна

З гриви від летючого коня» [19, с. 16].

За допомогою полісиндетону письменниця досягає уповільнення розповіді, глибшого її розчленування, посилюючи відчуття зв'язку слів та груп слів, які поєднані сполучниками, наприклад:

«І розпікає обрій дальній,

І пригріває руки нам.

І всій процесії прощальній привільно тільки цвіркунам» [19, с. 37],

Риторичні фігури дають змогу поетесі висловити власне ставлення до зображеного в поетичному тексті, виражаючи найрізноманітніші почуття: гнів, обурення, презирство, урочисту піднесеність, радість, розпач. Серед таких фігур – риторичне ствердження, що передає гарний настрій ліричного героя:

«Які зітхання! Ніч яка!

Усьому хочеться шептати» [19, с. 14].

Використовує поетеса й риторичні запитання, коли розмірковує про минучість життя:

«А хто знає, хто скаже, чи вони,

чи пливуть у небі літечка-човни?» [18, с. 16].

В таких роздумах-запитаннях проступають філософські міркування авторки про життя і смерть крізь призму суму.

Поетичний доробок Віри Китайгородської представлений поезіями, різними за звучанням. Поетеса підпорядковує форму поезії її змісту, створюючи різні за формою рядки, які позначають ритм вірша.

Висновки до 2-го розділу

Різноманітні за своїм змістом й ідейною спрямованістю поезії Віри Китайгородської стосуються важливих проблем сьогодення. Поетеса по своєму відшукує відповіді на одвічні питання про сенс людського буття, про місце й роль людини у цьому світі.

Джерелом творчого натхнення поетеси є природа, рідне село, які надихають письменницю до роздумів про відповідальність митця за його твори, про філософію буття.

Мова письменниці розмаїта, цікава, багата, що досягається використанням нею різних художніх засобів, з-поміж яких тропи: епітети, порівняння, синекдоха, персоніфікація, літота, гіпербола, порівняння, повтори, символи. Ефективність цих художніх засобів посилюється ритмом та римою.

Розділ 3.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ВІРИ УИТАЙГОРОДСЬКОЇ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ В ЗЗСО

3.1. Особливості вивчення індивідуального стилю автора ліричного твору в ЗЗСО

Індивідуальна манера автора ліричного твору виявляється, передовсім, у його майстерності у відборі мовленнєвих засобів з ресурсів загальнонародної мови і у доборі слова, що найбільш відповідний до творчого задуму митця. Під час навчання учні аналізують таким чином виокремлену з вірша лексику і дають функціональну та стилістичну характеристику слову в мовленнєвій системі поета. Зосереджуємо увагу вчителя на тому, що належне ставлення до використаних автором засобів мовлення не тільки допоможе визначити ознаки творчого почерку майстра слова, а й пізнати його джерела, прийоми добору слів у зв'язку з їх стилістичною і функціональною значущістю. Однак Є.Пасічник, подібно до міркувань значної кількості інших вчителів-практиків

та методистів (М.Леонова, Т.Лук'янчук, Н.Обжирко, Л.Пустовіт, А.Сафонова, Л.Масенко, Г.Колесник), робить застереження щодо неможливості зведення лише до аналізу мовних особливостей твору художньої літератури: «...до перерахування окремих поетичних засобів або до аналізу тільки тропів» [39 с. 194].

У процесі розробки теорії естетизації розмовної поетичної мови І. Франко започаткував й утвердив на той час новаторське «витримання розповіді в одній експресивній тональності, застосування засобів стилістичної фонетики з варіантністю рим і граматичних форм, з чергуванням порядку слів» [54, с. 21], дослідник акцентував на необхідності відтворення почуттів автора поетичного твору засобами вище згаданих стильових ознак: «Усі ті складники тільки тоді творять дійсну красоту, коли являються частинами вищої цілісності – духовної краси, ідейної гармонії. А тут, як на кожному полі людської творчості, головним, рішучим моментом є власне та душа, індивідуальність, чуття поета» [55, с. 255].

Практика показує, що існує необхідність введення поняття авторський *стиль* в навчальний аналіз ліричного твору. У зв'язку з цим вважаємо актуальним міркування В.Неділька, який радить надмірно не захоплюватися розгорнутим аналізом ліричного твору. Саме тому з метою визначення індивідуального стилю поета вчителям варто послуговуватися елементами аналізу саме тих засобів творення віршованих зразків, за допомогою яких найкраще передаються ознаки індивідуального стилю. А саме, крім добору засобів лексики і тропів, звертати увагу на поетичний синтаксис, звукопис і версифікацію. Стилістичні фігури інверсії, риторичних питань, вигуків, анафори, епіфори, паралелізму та поетичного кільця посилюють емоційність загального фону поезії та чинять потрібний авторові естетичний вплив на читача поезії. Досліджуючи особливості та частоту використання таких синтаксичних конструкцій автором ліричних творів, вчитель і учні встановлювали характерні риси індивідуальної творчої манери письменника.

Звукова організація поетичної мови створюється засобами асонансу,

алітерації, звуконаслідування, звукової анафори, паронімії. Однак, досліджуючи їх в ролі складників індивідуального стилю поета, учителю варто мати на увазі: «кожна деталь форми ліричного твору, взята окремо, не має самостійного значення, її можна зрозуміти лише в контексті цілого. Так, той чи інший звук сам по собі не несе жодного змісту, але повторення у віршовому рядку одного й того самого звука (асонанс чи алітерація) стає засобом вираження змісту» [40, с. 27]. Стилєтворче й естетичне значення поетичної фонетики у ліричному творі визначається тільки після читання вголос, після сприймання живого інтонаційного звучання поезії. Це можуть бути декламування вчителя або учня, що заздалегідь підготував дикламування, прослуховування аудіо, перегляд уривків телепередач, кінофільмів, концертів, в яких звучить поезія, яку вивчають. Такий вид роботи «значно посилює обсяг естетичної інформації» [49, с. 302], даючи можливість дослідникові індивідуального стилю поета простежити загальну звукову організацію поетичного твору як авторську стильову ознаку. Важливим для організаційного аспекту навчання вважаємо усвідомлення того, що прийом читання мовчки дає можливість учням наблизитись до ліричного настрою поетичного твору, сприяє утворенню «глибших вражень учнів від поезії та повнішу вмотивованість їхніх суджень» [46, с. 185]. Аспекти особливості навчальної організації й види читання ліричних творів як обов'язкову умову глибокого розуміння творчого задуму автора в розрізі дослідження його індивідуального стилю висвітлені у розвідках О.Бандури, Н.Волошиної, А.Капської, В.Кравченка, О.Мазуркевич, В.Неділька, Є.Пасічника, Б.Степанишина, Г.Токманя. Чільне місце у системі звукової організації вірша як своєрідної системи відведено інтонації: це комплекс мовленнєвих засобів (інтонаційні наголоси, паузи), які допомагають учням відчувати настрої ліричного героя та осмислити внутрішні стильові чинники, які слугують тими формами авторської свідомості (думками, почуттями, переживаннями), що виявляються не тільки у певному творі, але також у всій ліриці автора аналізованого вірша. Вони створюють потрібний емоційний тон, що є ознакою

індивідуального стилю поета. З огляду на це в основу навчання покладено тісний зв'язок із життєвим й творчим шляхом поета. У логічному ланцюгу звукових зв'язків поезії (інтонація – ритм – звукопис) можливості ритму та звукопису можливо дослідити тільки через інтонацію. К.Фролова зазначає, що ритм та звукопис формують поняття поетичної творчості: «ритм вимагає постановки слова на певному місці, а це не може не позначитись на логічних наголосах» (складниках інтонації), а «...звуки, які повторюються, переносять значення одного слова на інше» [56., с. 153-154], вони сприяють створенню загального емоційного тла вірша. Визначення значення емоційного забарвлення ліричного твору зближує учня до розуміння авторського задуму, допомагає при дослідженні ознак індивідуального стилю митця. Учителеві варто також врахувати особистісний чинник: кожен декламатор при доборі відповідної інтонації для час виразного читання обирає власне бачення змісту поетичного твору.

Характеризуючи питання аналізу ліричного твору, А.Лісовський визначає особливості звукопису (а також римування й віршового розміру) за допомогою елемента форми і дає пораду вчителю проводити тільки короткотривале дослідження твору [31, с. 54]. Очевидно, варто погодитися з твердженням науковця і досліджувати поетичний твір з огляду на синтаксис та звукову організацію художньої мови у ролі маркерів індивідуального стилю письменника, що входить до аналізу поетичного твору як значущий складник чи може бути використаний учителем з метою унаочнення теоретичного матеріалу щодо звукового інструментування поезії.

В основу нашої роботи покладено принцип єдності змісту та форми: при вивченні комплексу мовленнєвих засобів варто розкривати ідейно-естетичний зміст поетичного твору в якості втілення авторського задуму та результату його індивідуального стилю. Усі застосовані методи, прийоми та форми роботи з визначення індивідуального стилю поета через дослідження поетичного синтаксису і звукового інструментування вірша сприяють розвиткові конструкторсько-технологічних навичок учнів. Вважаємо

важливим при дослідженні індивідуального стилю автора ліричного твору принцип історизму, адже, досліджуючи поезію на тлі історії, науковці визначають її особливе місце у сучасному літературному процесі (за І. Пелипейко). Провідним методом дослідження у цьому плані вважаємо метод «аперцепції – інтеракції» (П. Юцячिवене), який ґрунтується на тлумаченні почуттів, на інтуїтивному сприйнятті й розумінні поетичного твору, що передбачає наступне системне обговорення.

3.2. Специфіка уроків літератури рідного краю в ЗЗСО

В контексті сучасних освітніх пріоритетів метою вивчення української літератури, а зокрема літератури рідного краю визначено розвиток компетентних учнів-читачів, залучення їх до високохудожніх зразків класичної й сучасної української літератури; розвиток в учнів художнього сприйняття довкілля, осмислення конкретно-історичного й загальнолюдського значення зображеного в художньому тексті; розширення культурно-пізнавальних зацікавлень; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду школярів та їхніх естетичних смаків; всебічний розвиток і творча самореалізація у сучасному світі; формування гуманістичного світогляду учнів, національних та загальнолюдських цінностей, виховання національно свідомих громадян України.

У процесі вивчення літератури рідного краю учні ЗЗСО повинні оволодіти такими наскрізними вміннями:

здатністю до емоційного, естетичного, інтелектуального сприймання та усвідомлення прочитаного;

- навичками висловлювати власну думку;
- вмінням критично й системно мислити;
- здатністю логічно обґрунтовувати власну позицію;
- здатністю діяти творчо;
- виявляти ініціативу;

- конструктивно керувати власними емоціями;
- оцінювати власні ризики;
- приймати самостійні та колективно рішення;
- розв'язувати проблеми;
- співпрацювати в колективі.

На уроках літератури рідного краю в учнів поглиблюється компетентнісна спрямованість навчання, яку можна досягти такими шляхами:

- розкриттям потенціалу предмета з метою формування ключових компетентностей;
- зменшенням обсягу фактологічного матеріалу для практичної діяльності;
- формулюванням очікуваних результатів в навчально-пізнавальній діяльності термінами, що передбачають компетентнісний підхід до навчання;
- виокремленням серед очікуваних результатів навчання тих, які стосуються оволодіння загальнонавчальними вміннями, що є основою формування суб'єктності учня;
- укладанням переліку умінь, що ними повинен оволодіти учень;
- введенням наскрізних змістових ліній.

Метою наскрізних ліній є фокусування уваги й зусиль вчителя-предметника, класного керівника, усього педагогічного колективу для досягнення мети, для увиразнення ключових компетентностей.

Пропонуємо фрагмент орієнтованого уроку з літератури рідного краю для учнів 7 класу.

Тема уроку: Оригінальний талант Віри Китайгородської (на основі ліричних творів «Пісня для матері», «Солдатський лист», «Передмова»).

Мета уроку: ознайомлення учнів з життєвим та творчим шляхом письменниці, розглянути твори, визначити ідейно-тематичний зміст, художні особливості, виховувати в учнів почуттів любові до рідного краю, поваги й шани до матері. Після опрацювання теми семикласники повинні усвідомлювати роль, місце та значення творчості Віри Китайгородської у сучасному літературному процесі Буковини.

Обладнання: виставка творів поетеси, фотоматеріали, ксерокопії віршів, карта Буковини.

Тип уроку: комбінований.

Перебіг уроку.

I. Перевірка вчителем домашнього завдання.

II. Оголошення вчителем теми та мети уроку.

Нам відомо, що жодна галузь науки не зможе так прицільно вплинути на почуття людей, як мистецтво. Адже воно спроможне на все: дати нам щастя, уподібнити до птахів або квітів, до самозречення, пробудити в нас совість,

наштовхнути нас на роздуми, навчити нас любити чи ненавидіти, жаліти чи бути нещасними... Саме таку силу має поезія Віри Китайгородської, емоційна насиченість творів якої, багатство її образного мислення презентують яскравий самобутній талант буковинської поетеси.

III. Учень презентує матеріал про поетесу, який підготував самостійно.

Учитель доповнює повідомлення учня чи пропонує власну розповідь. Учні записують в зошити найважливіші дати життя і творчості поетеси – ведуть хронологічну таблицю.

IV. Розповідь вчителя про життя і творчість Віри Китайгородської.

V. Декламування учнем вірша «Передмова»

Вчитель: Поміркуйте, яка тема вірша?

Учень: Темою вірша є поет та поезія.

Вчитель: Як вигадаєте, чому саме цей вірш відкриває збупку «Виноградна колиска»?

Учень. Я вважаю, що «Передмова» звучить, ніби пересторога, ніби заклинання до всієї творчості Віри Китайгородської, оскільки збірка «Виноградна колиска» – це перша книга письменниці.

Вчитель. Давайте проаналізуємо, які засоби художньої мови ви побачили у цій поезії?

Учні. Перераховують і наводять приклади (порівняння у формі орудного відмінка, персоніфікація, риторичні звертання, епіфора).

Вчитель. А що ж ми розуміємо під «морем», «квітами», «полем і жінками, «крильми»?

Учні. Розмірковують, наприклад: вірші повинні бути «квітками»; «море» означає, що слова відносять читачів у безкраї простори природи; «крила» збуджують прагнення людини до злету її душі тощо.

Учителю варто зауважити, що тема природи – основна в ліриці Віри Китайгородської, навести художні фрагменти та цитату критика Т.Шевчука.

Вчитель. Давайте сформулюємо ідею цього твору.

Учень. В поезії «Предмова» авторка говорить про те, що твори

письменника мають бути не голосливими, вони повинні викликати емоції. А якщо це поетові не вдається, то варто залишити це заняття.

VI. Учні читають поезію «Пісня для матері»

Вчитель. Скажіть, будь ласка, про що розповідається у прочитаному вами вірші?

Учень. У вірші йдеться про те, як мати вийшла виглядати свої молоді літа, вона просила їх присісти, повернутися, однак вони не послухали і пролетіли високо над нею.

Вчитель. А яка тема вірша?

Учень. Цей вірш про найдорожчу у світі людину – про маму.

Вчитель. Яка ідея цього твору?

Учень. Швидкоплинність часу, безперервний та незворотній його біг.

Вчитель. А які почуття викликає у вас вірш?

Учень. Почуття ніжності та любові до матері, почуття суму за прожитими роками, які не повернуться.

Вчитель. Як ви гадаєте, чому журавлики не хотіли сісти у матері в дворі?

Учень. У вірші «журавлики» символізують роки людини, які не вертаються, вони безупинно плывуть.

Вчитель. Що цей вірш нагадує вам за формою та звучанням? Обґрунтуйте відповідь.

Учень. Вірш нагадує мені народну пісню, тим паче, що сама поетеса вказала: «За народними мотивами».

Вчитель. Які подібні пісні ви можете згадати?

Учень. Наприклад, пісня Л. Глібова «Журба», що стала народною.

Вчитель. А які мовні засоби засвідчують народність?

Учень. Наприклад, іменинники з суфіксами пестливості, вигуки ой, що ними зазвичай починаються народні пісні.

Вчитель. Поміркуйте, яка роль повторів?

Учень. Повтори займенника «хто» виділяє слова «знає», «скаже», повтори питальних слів «чи» підкреслюють риторичне запитання та спонукають читача до роздумів.

Вчитель. Шановні семикласники, ви мали змогу пересвідчитись, що наша країна – талановита поетеса, вона своїм дужим поетичним пером викликає захоплення читача. В літературному процесі Буковини Віра Китайгородська силою й красою письма стоїть поряд з Галиною Тарасюк, Богданом Мельничуком, Віктором Герасим'юком, Володимиром Вознюком.

Висновки до 3-го розділу

Засади для роботи над вираженням індивідуального стилю лірика є текстуальний аналіз мовностилістичних засобів поетичних творів, яким передбачено читання поетичного тексту цілісно (від першого і до останнього слова) із коментуванням окремих явищ звукопису, стилістичних фігур, тропів, лексем тощо.

Естетичне й стилетворче значення засобів фонетики у ліричному творі визначається тільки після читання вголос, після живого інтонаційного звучання поетичних зразків. Це можуть бути декламування учителя або учня, прослуховування аудіозаписів, перегляд уривків з телепередач, кінофільмів, концертів, в яких звучить поезія, яку вивчають на уроці. Прийом читання мовчки сприяє зближенню з ліричними настроями, формує естетичні враження та інтуїтивне співтворення значень поетичних висловлень.

ВИСНОВКИ

Засадничими для концепції вивчення індивідуального стилю письменника беремо такі концепти вчених:

- Засобами слова не можливо передати іншим власну думку, а можна лише пробудити свою власну в ньому (О.Потебня).

- Під час визначення особливостей творчої манери майстрів слова орієнтуємось на зв'язок творчого доробку митця із підвалинами національного духу, національним життям, зо на ньому виростає талант художника слова (Д.Чижевський).

- Визначення індивідуального стилю не зводиться тільки до мовностильових засобів, воно враховує також «надмовні елементи». Домінанти літературного напрямку функціонують не канонічно, не є надстильовими, а реалізуються всередині стилів письменників (Д.Наливайко).

- Під час аналізу індивідуального стилю, варто вивчити фактори його формування, простежити зв'язки між стилем й персонажами (образами) творів (В. Марко).

Під час вивчення індивідуального стилю письменника враховуємо такі аспекти дослідження процесу формування авторського творчого почерку: суспільно-політичні; естетичні; національні; особисті; взаємовпливи різних видів мистецтва.

В основі методичної системи студіювання індивідуального стилю конкретного письменника закладено осмислення ключового поняття, що визначив А. Ткаченко, яке базується на засадах ідей О. Потебні, – його розуміння стилю як особливої організації формозмістового поєднання на усіх рівнях художнього структурування. Зважаючи на специфіку викладання української літератури в ЗЗСО,

Отже, методика вивчення авторського індивідуального стилю на уроці з української літератури в ЗЗСО заснована на психолого-педагогічних і теоретико-літературних засадах, що об'єднані педагогічною парадигмою

гуманістичного сучасного навчання та виховання.

Віра Китайгородська увійшла до когорти українських письменників як поетеса, письменниця, публіцист, журналіст, подарувавши читачеві філософське осмислення життя, щирість своєї душі, красу слова. Усі її твори примушують нас замислитися над сенсом нашого життя, над місцем, що його займає кожен у суспільстві.

Творчість письменниці пройшла еволюцію вдосконалення, увібравши пережите та передумане за багато десятиліть.

Поетичний доробок Віри Китайгородської відзначається багатством віршованих форм, стильовою та жанровою різноманітністю. Однак загальновідомо, що будь-який письменник має власні тематичні домінанти, а тому варто назвати теми, мотиви та образи, що є наскрізними у творчості поетеси. Різнманітна за змістом та ідейною спрямованістю поезія Віри Китайгородської стосується важливих проблем сьогодення. Поетеса по-своєму шукає відповіді на одвічні питання людського буття та сьогодення.

Творча палітра письменниці багатогранна. Поетеса наполегливо шукає такі форми, що найточніше б відтворили її творчі задуми. Усі думки, настрої та почуття мисткиня втілює у найрізнманітніших образах і картинах, вдаючись до вмілого використання різних засобів художньої образності.

Різнманітні за своїм змістом й ідейною спрямованістю поезії Віри Китайгородської стосуються важливих проблем сьогодення. Поетеса по-своєму відшуковує відповіді на одвічні питання про сенс людського буття, про місце й роль людини у цьому світі.

Джерелом творчого натхнення поетеси є природа, рідне село, які надихають письменницю до роздумів про відповідальність митця за його твори, про філософію буття.

Поезія Віри Китайгородської густо насичена тропами, серед яких епітети, персоніфікація, порівняння, гіпербола, символи, що точно та виразно у цілковитій взаємодії працюють на зміст. Їх ефективність посилена й

структурними особливостями – римою та ритмом.

Досліджуючи творчість Віри Китайгородської, можемо стверджувати, що багатогранна її діяльність відіграє важливу роль в культурному житті Буковини.

Поетична творчість Віри Китайгородської є благодатним матеріалом для вивчення на уроках літератури рідного краю в ЗЗСО, які мають певні особливості у структурі й методах проведення.

Зasadничим для роботи над вираженням індивідуального стилю лірика є текстуальний аналіз мовностилістичних засобів поетичних творів, яким передбачено читання поетичного тексту цілісно (від першого і до останнього слова) із коментуванням окремих явищ звукопису, стилістичних фігур, тропів, лексем тощо.

Естетичне й стилетворче значення засобів фонетики у ліричному творі визначається тільки після читання вголос, після живого інтонаційного звучання поетичних зразків. Це можуть бути декламування учителя або учня, прослуховування аудіозаписів, перегляд уривків з телепередач, кінофільмів, концертів, в яких звучить поезія, яку вивчають на уроці. Прийом читання мовчки сприяє зближенню з ліричними настроями, формує естетичні враження та інтуїтивне співтворення значень поетичних висловлень.

Список використаної літератури

1. Андрушак С. Не може бути поезія марнотою марнот: [Вірі Китайгородській – 45]. *Рідне слово*. 2006. 2 груд. (№ 50). С.8.
2. Андрушак С. Бенефіс Віри Китайгородської. *Рідне слово*. 2009. 10 лип. (№ 27). С.1.
3. Богайчук М. Література і мистецтво Буковини в іменах: Словник-довідник. Чернівці: Букрек, 2005, 312с.
4. Борбрель Л. Особливості словотвору у поезіях В. Китайгородської // Матеріали студентської наукової конференції, присвяч. 130-річчю Чернівецького університету (11-12 трав. 2005 р.). Філологічні науки. Чернівці: Рута, 2005.– С.19-20.
5. Буковина: Краєзнавчий і бібліографічний покажчик літератури про Чернівецьку область за 2003-2004 рр. Чернівці. 2007. 460 с.
6. Буковина: Краєзнавчий і бібліографічний покажчик літератури про Чернівецьку область за 2005-2007 рр. Чернівці. 2008. 656 с.
7. Буковина: Краєзнавчий і бібліографічний покажчик літератури про Чернівецьку область за 2009р. – Чернівці. 2010. 346 с.
8. Галич О., Назарець В, Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник. К.: Либідь, 2001. 488 с.
9. Горда М. Літературне краєзнавство Буковини: методичні аспекти навч. посіб. Чернівці:Рута, 2002. 303 с.
10. Гусар Ю. 5 грудня народилася українська поетеса, член Національної спілки письменників України Віра Китайгородська (1961). Вечірні Чернівці, 2007. 29 листоп. (№ 48). С.6.
11. Гусар Ю. Віра Китайгородська – голова письменницької організації Буковини .*Буковинське віче*. 2012. 23 березня (№ 12). С. 4.
12. Гусар Ю. Туга, пропущена через серце. *Буковин. віче*. 2009. 26 черв.(№49). С.1.
13. Гура Б. Життєві мої полюси В. Китайгородській. *Буковина*. 1995. 29 листоп. (№ 46). С. 5.

14. Гречанюк Ю. Віра Китайгородська. // Письменники Буковини другої половини ХХ століття: Хрестоматія, Ч.2. 2-ге вид., доп / упоряд. Б.Мельничук, М. Юрійчук. Чернівці, 2003. С. 348-349.
15. Гудим П.А. Вивчення індивідуального стилю письменника. *Література в школі*. 1962. №5. С.24-30.
16. Дуб Р, Богайчук М. Літературна Буковина (Посібник для вчителів і учнів 5-11 класів). Чернівці. 1997. 227 с.
17. Ігнатенко М. Генезис сучасного художнього мислення. К.: Наук. думка, 1986. 287с.
18. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: Дис. ... д-ра пед. наук: 13. 00. 02. К., 2004. 397 с.
19. Ісак А. Словом захистити світ краси. *Буковина*. 2011. 13 грудня (вівторок). № 96 (2127). С. 3
20. Качуровський І. Метрика: Підручник. К.: Либідь, 1994. 120 с.
21. Качуровський І. Строфіка: Підручник. К.: Либідь, 1994. 272 с.
22. Качуровський І. Фоніка: Підручник. К.: Либідь, 1994. 168 с.
18. Китайгородська В. Виноградна колиска: Поезії. Ужгород: Карпати, 1986. 53 с.
19. Китайгородська В. Сонце вночі. Поезії. Чернівці: Канадсько- українська фундація ім. Івана й Давида Романюків, 1995. 63 с.
20. Китайгородська В. Декаданс: Книга лірики. Чернівці: Місто, 1999. 116 с.
21. Китайгородська В. Ловіння вітру: поезії різних років. Чернівці: Місто, 2005. 216 с.
22. Китайгородська В. Безконечник: поезії. Чернівці: Місто, 2009. 184 с.
23. Козменко В. Віра Китайгородська: Хочу навчити людей робити справжні подарунки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/vira_kitaigorods_ka_hochu_navchiti_ljudei_robiti_spravzhni_podarunki/
26. Кухар-Онишко О. Індивідуальний стиль письменника: Генезис,

- структура, типологія. К.: Вища школа, 1985. 174 с.
27. Лазарук М. Первоцвіт із поля дивини: [Про дебют буковинської поетеси В. Китайгородської]. *Рад. Буковина*. 1987. 13 січ. С.4.
 28. Лазарук М. Сподівання нових доріг. *Жовтень*. 1988. № 5. С.121.
 29. Лесик В.В. Аналіз жанрових особливостей твору. *Українська мова і література в школі*. 1967. №1. С. 17-25.
 30. Лесин В. М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів. - К.: Рад. школа, 1971. 370 с.
 31. Лісовський А. До питання аналізу ліричного твору. *Українська мова і література в школі*. 1978. №8. С.52-55.
 32. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В. І. Теремка. К: Видавничий центр „Академія”, 1997 752 с.
 33. Марко В. У вимірах стилю: Літературно-критичний нарис. К: Дніпро, 1984. 118 с.
 34. Марко В. Художня концепція людини і стиль: закономірності і взаємодії (на матеріалі української прози): Автореферат дис. ... д-ра філол. наук: 10. 01. 01. Київ, 1992. 44 с.
 35. Наливайко Д.С. Стиль напряму і індивідуальні стилі в реалістичній літературі ХІХ століття / Індивідуальні стилі українських письменників ХІХ – поч. ХХ ст.: Зб. наук.праць. К.: Наукова думка, 1987. С.3-42
 36. Наукові основи методики літератури: Навч.-метод. посіб. К.: Ленвіт, 2002. \344 с.
 37. Падалка Н. Вивчення художнього твору в школі. К.: Радянська школа, 1961. 228 с.
 38. Пасічник Є. Вивчення мови і стилю художнього твору. *Українська мова і література в школі*. 1983. №1. С. 18-24.
 39. Пасічник Є. Українська література в школі. К.: Радянська школа, 1983. 319 с.
 40. Пелипейко І. Вивчення ліричних творів у 8-10 класах: Посібник для вчителів. К.: Радянська школа, 1982. 141 с.

41. Потебня О. Думка і мова. // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С.25-39.
42. Психологічна наука, вчитель, учень / За редакцією проф. В.І.Войтка. К.: Радянська школа, 1979. 180 с.
43. Римарук І. Прекрасні вигадки творця // Китайгородська В. „Сонце вночі”: Поезії. Чернівці: Канадсько-українська фундація імені Івана й Давида Романюків, 1995. С.3.
44. Росинська О. Поезії, що їх навіяв вітер: [Про четверту збірку „Ловіння вітру” поетеси В. Китайгородської]. *Свобода слова*. 2006. 18 квіт.(№244). С.18.
45. Ситченко А.Л. Визначення індивідуального стилю письменника. *Дивослово*. 2002 . №5. С.48-50.
46. Ситченко А.Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: Монографія. К.: Ленвіт, 2004. 304 с.
47. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі. К.: РВЦ „Проза”, 1995. 254 с.
48. Тарасюк Г. Віра Китайгородська: [біографічна довідка]. *Дивослово*. 2006. № 1. С. 61.
49. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. 2-е вид., випр. і доповн. К.: ВПЦ „Київський університет”, 2003. 448 с.
50. Ткаченко А.О. Індивідуальний стиль: феноменологія / типологія; динаміка / статика: Автореферат дис... д-ра філол. наук: 10. 01. 01. К., 1998. 36 с.
51. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М. (співголова), Тараненко О.О. (співголова), М.П.Зяблюк та ін. – 2-е вид., випр. і доп. К.: Вид-во „Укр. енцикл.” ім. М.П.Бажана, 2004. 824 с.
52. Фасоля А. Мета, зміст і технологія уроку. *Дивослово*. 2004. № 8. С.19-25.
53. Фольварочний В. З родинних джерел // Китайгородська В. „Виноградна колиска”: Поезії, Ужгород: Карпати, 1986. С.3-4.

54. Франко І. З остатніх десятиліть ХІХ в. (1901). Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наукова думка, 1984. Т. 41. 496 с.
55. Франко І.Я. Література і мистецтво: Літературно-критичні праці // Зібр. творів: У 50 т. К.: Наукова думка, 1980. Т.28. 439 с.
56. Фролова К. П. Аналіз художнього твору. К.: Рад. школа, 1975. 174 с.
57. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Нью-Йорк: Б.в., 1991. 175 с.
58. Чижевський Д.І. Філософія Г.Сковороди. Харків: Прапор, 2004. 272 с.
59. Чижевський Д.І. Історія української літератури: Від початків до доби реалізму. Тернопіль: Феміна, 1994. 480 с.
60. Шевченко Г. Діалектика творчості „Скіфської кобзарівни”. *Доба*. 1999. 12 листоп. С.14.
61. Шевчук Т. Царівна у білій вуалі: [Віра Китайгородська]. *Буковин. віче*. 1995. 15 лип. С.3.